

SAMEN SOLIDAIR TEGEN ARMOEDE

SAMEN
TEGEN
ARMOEDE

20
19

CAMPAGNE

DOSSIER

welzijnzorg

samen leggen armoede

CAMPAGNEDOSSIER

SAMEN SOLIDAIR TEGEN ARMOEDE

WELZIJNSZORG 2019

Colofon

Auteur Annabel Cardoen – Welzijnszorg

Ontwerp Plant A Flag

Publicatie september 2019

Foto's Layla Aerts, Inneke Gebruers, Pauline Januszewska

V.U. Koen Trappeniers, Huidevetterstraat 165, 1000 Brussel – 02 502 55 75

Gratis download en meer info

www.welzijnszorg.be of via info@welzijnszorg.be

Volg ons op Facebook en Twitter

Welijnszorg 'samen tegen armoede'

@welzijnszorg

D/2019/9620/6

1. Inleiding	7		
50 jaar Welzijnszorg			
Campagnepartners	8		
1.1. Armoede is een onrecht	10		
2. Een visie op solidariteit	15		
2.1. Definitie van solidariteit	16		
2.2. Solidariteit is een proces	17		
2.2.1. Directe solidariteit	17		
2.2.2. Mensen verenigen zich	20		
2.2.3. Samenleving overtuigen	24		
2.2.4. Noden worden rechten	25		
2.3. Solidariteit als basiswaarde	28		
3. Sociale zekerheid als vb van solidariteit	31		
3.1. 75 jaar sociale zekerheid	32		
3.1.1. Een geschiedenis van de sociale zekerheid voor 1944.	32		
3.1.2. De verplichte sociale zekerheid vanaf 1944	33		
3.1.3. Uitbreiding van de sociale zekerheid	33		
3.1.4. Wentel de crisis niet af op de armsten	34		
3.1.5. Artikel 23 en de actieve welvaartsstaat	34		
3.1.6. Hervormingen in de sociale zekerheid	35		
3.1.7. Vlaams sociale bescherming	35		
3.2. Hoe is de sociale zekerheid opgebouwd?	36		
3.3. Kenmerken van de sociale zekerheid	38		
3.3.1. Levenstandaard behouden en armoedebestrijding	38		
3.3.2. Solidaire herverdeling	38		
3.3.3. Sociaal investeren en activering	39		
3.3.4. Verplicht en universeel	40		
3.3.5. Goed voor het individu, goed voor de welvaart	40		
3.4. Sociale bescherming	41		
4. Sociale bescherming en de strijd tegen armoede	45		
4.1. Impact van de sociale zekerheid op armoede	46		
4.1.1. Stabiele armoedecijfers	47		
4.1.2. Keuzes in armoedebestrijding	47		
		4.2. Waarom is er toch nog altijd armoede?	48
		4.2.1. Lage sociale minima	48
		4.2.2. Werkarme gezinnen	49
		4.2.3. Armoedeval	49
		4.2.4. Onderbescherming	50
		4.2.5. Mattheuseffecten	54
		4.2.6. Ongelijkheidsmechanismen	55
		5. Uitdagingen voor de sociale zekerheid	59
		5.1. Vergrijzing	60
		5.1.1. Vergrijzing en gezondheidszorg	60
		5.1.2. Pensioenen en arbeidsmarkt	61
		5.2. Migratie	61
		5.3. De sociale zekerheid is betaalbaar	63
		5.3.1. Besparingen in de sociale zekerheid	63
		5.3.2. Inkomsten voor de sociale zekerheid	64
		6. Effectiviteit van de sociale bescherming	67
		6.1. De verdeling van de sociale uitgaven in België	68
		6.2. Dualisering in de samenleving	70
		6.3. Het nieuw sociaal beleid:	
		focus op de eigen verantwoordelijkheid	71
		6.4. Solidariteit onder controle	72
		6.5. Effectiviteit van de bijstand: de laatste bescherming	73
		6.6. Universalisme versus selectiviteit	76
		6.6.1. Progressief universalisme	77
		7. Onze visie op een betere sociale bescherming	83
		7.1. Wat verwachten we van de overheid?	85
		Bibliografie	88
		Dank	90

**FEEST
ONDER PROTEST**

**50 JAAR WELZIJNSZORG
50 JAAR PRIKKEN**

Aaibaar of pijnlijk?

50 jaar Welzijnszorg

FEEST ONDER PROTEST

Prikkend tegen armoede

Welzijnszorg bestaat 50 jaar in 2019. Een bijzonder jaar, een feestjaar, maar het is een feest onder protest. Want in die 50 jaar zijn we er niet in geslaagd onszelf overbodig te maken. Armoede bestaat nog altijd.

Bij de beslissing over het campagnethema in ons feest/protestjaar dachten we aan onze slogan: 'samen tegen armoede'. In een feestjaar moet je ook het engagement van vele medestanders vieren. De samen van 'samen tegen armoede' gaat over wat mensen voor elkaar doen en wat we samen kunnen bereiken. Zoals samen het krachtige signaal geven dat armoede een onrecht is.

1,7 miljoen mensen in België hebben een inkomen onder de armoedegrens. De cijfers zijn schrijnend.

50 jaar Welzijnszorg is een stem van protest. We kiezen heel duidelijk voor de kwetsbaren in de samenleving. We weten immers wat het antwoord op armoede is: solidariteit. Als samenleving hebben we beslist dat we samen verantwoordelijkheid opnemen voor het welzijn van iedereen. Het is aan politici en beleidsmakers om dat nu waar te maken.

Want ja, er is heel veel solidariteit tussen mensen. Mensen die er zijn voor elkaar, die innovatief zijn, die samen met mensen in armoede oplossingen zoeken. We gaan vooruit, samen met vele gelijkgestemden timmeren we aan de weg. We werken samen met een breed scala aan partners. Voor deze campagne in het bijzonder met Chiro, OKRA, KVLV, kwb en Welzijnsschakels. Zij maken mee de keuze om solidariteit voorop te stellen.

Maar we verwachten dat de overheid haar verantwoordelijkheid neemt. We verwachten een beleid dat solidariteit hoog in het vaandel draagt, een beleid dat ver weg blijft van het vingerwijzen naar mensen in armoede. We zijn er van overtuigd dat armoede uitsluiten een positief effect heeft op de hele maatschappij. We worden er allemaal beter van.

Om onze grote droom waar te maken, een samenleving zonder armoede, hebben we iedereen nodig. We vragen jullie, onze medestanders, om samen solidair te strijden tegen armoede. We doen een oproep aan politici en beleidsmakers om ook een volgehouden inspanning te leveren in de strijd tegen armoede.

CAMPAGNEPARTNERS

CHIRO

Chiro wil werk maken van solidariteit, streeft naar gelijkwaardigheid en verbondenheid. Niet alleen in onze eigen buurt maar in de hele wereld. Of het nu gaat om mee te stappen in acties van partners om sociale uitsluiting tegen te gaan of om Chirogroepen toegankelijk te houden voor zoveel mogelijk kinderen, solidariteit staat centraal.

Chirogroepen kunnen elkaar financieel steunen via Chiro voor Chiro. Met deze steun kunnen Chirogroepen hun werking betaalbaar maken voor kinderen en jongeren die het thuis financieel moeilijk hebben.

“Chiro moet betaalbaar zijn voor alle kinderen en jongeren. Samen beleven staat centraal. Dat doen we door solidair te zijn en door verbondenheid te creëren. Op die manier maken we Chiro van en voor iedereen.”

KVLV – VROUWEN MET VAART

KVLV is de grootste vrouwenvereniging van Vlaanderen. Vrouwen komen er samen om te kokkerellen, sporten, cultuur op te snuiven en creatief bezig te zijn.

Enkele dames uit KVLV Winkelomheide, Tongerlo, Beverlo en Deurne-Diest komen regelmatig samen met vrouwen uit een lokale etnisch-culturele vereniging. Ze ontmoeten elkaar en krijgen vorming rond armoede gerelateerde thema's en maatschappelijke uitsluiting bij vrouwen met een migratieachtergrond.

KWB

KWB is een brede sociale beweging met interessante activiteiten: ontspanning, debatavonden, sport, uitstappen voor het hele gezin.

Mijn wieg stond aan de goede kant...

"Ik heb samen met mijn man deelgenomen aan een inleefweek armoede. Dat was een serieuze ervaring, om nooit te vergeten! We voelden ons ook soms serieus ongelukkig en bang: wat gaat er nog op onze weg komen van extra onkosten? Het voelde zo echt aan, terwijl wij aan de andere kant staan! Als iedereen solidair zou zijn, hoeft er geen armoede te zijn.

We zijn solidair geworden met de armen, we proberen er respectvol mee om te gaan, zonder te veroordelen. Erover spreken met anderen doet ook hun kijk verruimen.

Ook voor onze kinderen groot en klein was het speciaal, oma die de goedkoopste koekjes zuinig verdeelde, er wordt met hen nog gesproken hoe ze nooit kinderen mogen uitsluiten die het minder hebben, en een warme oproep om te delen!"

Uit de kwb1000 verhalen, een project uit 2018 waar kwb op zoek ging naar de meest beklijvende kwb verhalen bij de leden.

OKRA

OKRA wil zoveel mogelijk 55-plussers optimaal betrekken bij een democratische vereniging en beweging die de 55-plussers zelf dragen.

Samen zorgzaam in Peulis

'Samen zorgzaam in Peulis' wil een voorbeeld zijn voor andere trefpunten om in te zetten op zorgzame buurten voor kwetsbare ouderen. Hopelijk inspireert het project mensen om zelf een buurt netwerk op te

richten. Je hoeft niet te wachten tot je gemeente het initiatief neemt. Zelf iets organiseren kan ook en is vaak de beste manier om de samenleving, of in dit geval je buurt, in beweging te zetten. Dat kan door een eenvoudige activiteit zoals 'Samen Eten'.

"Samen eten is plezieriger en doet mijn eten beter smaken. Alleen is maar alleen, hé. Zeker eten doe ik niet graag alleen. Ik ben altijd graag onder de mensen geweest. Daarom sluit ik elke maand aan bij 'Samen eten' in Peulis. Het is een fijn initiatief van OKRA waarbij de inwoners de kans krijgen om elkaar te ontmoeten tijdens een gezellige maaltijd. De tafelvrienden en praatjes krijg ik er gratis bij."

– Mieke

WELZIJNSSCHAKELS

Welzijnsschakels verenigt groepen van vrijwilligers. Mensen met en zonder armoede-ervaring ontmoeten elkaar in deze groepen. Dat gebeurt bij Welzijnsschakels op verschillende manieren: door persoonlijke contacten, door activiteiten in groep, door samen te gaan praten met maatschappelijke diensten zoals OCMW's, scholen, ziekenfondsen, huisdokter,... Welzijnsschakels ondersteunt de lokale groepen die mensen die uitgesloten worden meer kansen willen bieden.

Samentuin van Welzijnsschakel Balen

"Agnes en Ronny vinden de solidariteit onder de tuiniers ook zeer belangrijk. Eens schoffelen of water geven als iemand even geen tijd heeft. Elkaar met raad en daad bijstaan als de oogst om een of andere reden niet lukt. De opbrengst delen en uitwisselen. Fier zijn op die grote bloemkool bij de burens."

(Schakelnieuws 52, 2014)

1.1. Armoede is een onrecht

“Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen, dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving, zodanig dat een kloof ontstaat die zij niet op eigen kracht kunnen overbruggen.”

(Prof. Em. Jan Vranken)

De definitie van armoede toont de complexiteit. Armoede heeft betrekking op alle facetten van je leven. Mensen in armoede worden blootgesteld aan allerlei vormen van (sociale) uitsluiting.

In 2018 had 16,4% van de Belgische bevolking een inkomen onder de Europese armoedegrens. Het gaat om mensen die in een huishouden wonen waarvan het totale beschikbare inkomen lager ligt dan 1.187 euro per maand voor een alleenstaande (EU SILC, 2019).

Risico op armoede of sociale uitsluiting in België

Deze tabel toont verschillende profielen en het risico op armoede. 1 op 5 kinderen en jongeren leeft in een gezin met een inkomen onder de Europese armoedegrens. Vooral gezinnen met alleenstaande ouders hebben het moeilijk om rond te komen.

Uitkeringen liggen in België te laag om comfortabel te leven. Eén werkloze op twee heeft een te klein inkomen. Het armoederisico ligt dan ook heel hoog voor deze groep. Maar ook mensen die om een andere reden niet werken, bijvoorbeeld omwille van ziekte, hebben een hoger dan gemiddeld risico op armoede.

Omdat armoede een onrecht is strijdt Welzijnszorg al 50 jaar voor een structurele aanpak van armoede en sociale uitsluiting.

Het Armoede web
©Klaas Verplancke

	MENSEN MET EEN RISICO OP MONETAIRE ARMOEDE (%)	MENSEN UIT EEN HUISHOUDEN DAT MET ERNSTIGE MATERIËLE DEPRIVATIE WORDT GECON- FRONTEERD (%)	MENSEN (JONGER DAN 60 JAAR) UIT EEN HUISHOUDEN MET EEN LAGE ARBEIDSINTENSITEIT (%)
Totaal	16,40%	4,90%	12,10%
LEEFTIJD			
0-17 jaar	20,60%	7,00%	11,50%
18-64 jaar	14,90%	5,20%	12,30%
65 jaar en +	16,70%	1,70%	-
STATUUT HOOFDACTIVITEIT			
Werkende	5,20%	1,60%	0,20%
Werkloos	49,40%	17,50%	60,60%
Pensioen/Brugpensioen	14,30%	1,70%	56,90%
Inactief, andere	34,40%	11,90%	33,50%
GESLACHT			
Man	15,60%	4,50%	11,20%
Vrouw	17,20%	5,30%	13,10%
SOORT HUISHOUDEN			
1 persoon	23,80%	9,20%	27,70%
2 volwassenen < 65 jaar zonder kinderen	8,90%	3,50%	11,70%
2 volwassenen, 1 > 65 jaar, zonder kinderen	15,70%	0,60%	32,70%
Overig huishouden zonder kinderen	4,50%	1,50%	6,30%
Alleenstaande ouder met kind(eren)	41,30%	16,80%	34,60%
2 volwassenen, 1 kind	12,00%	2,50%	7,40%
2 volwassenen, 2 kinderen	9,80%	3,40%	5,40%
2 volwassenen, 3 kinderen of +	25,00%	5,50%	8,40%
Overig huishouden met kind(eren)	13,90%	5,80%	7,90%

HET VERHAAL VAN JULIA.

In het voorjaar van 2015 was Julia vrijwilliger geworden bij de plaatselijke Wereldwinkel. Ze zag een folder van de armoedevereniging liggen, tussen alle andere informatiebrochures.

Schoorvoetend kwam ze op een maandagavond eens kijken. De vrienden van de wereldwinkel hadden het haar aangeraden. Ga naar de bijeenkomst en kijk of het iets is voor u. Ze vroeg of zij ook recht had op een voedselpakket? Want met 20 euro per week is het moeilijk overleven. Haar huisvesting is ook niet optimaal. Ze had nog een paar vragen. Mocht ze blijven voor de bijeenkomst? Wat zouden de anderen denken en zeggen over haar? Mocht ze meepraten? Mag dat? Mee haar gedacht proberen te formuleren?

Ja, dat kon en kan nog steeds allemaal binnen de armoedegroep. Een groep die openstaat voor mensen die het met minder moeten doen en mensen die het 'goed' hebben. Wij willen een plaats van ontmoeting zijn voor iedereen, vanuit een positieve instelling voor anderen.

De ontmoetingsfunctie staat centraal, zodat mensen elkaar leren kennen, elkaar ondersteunen en van elkaar leren. Iedereen legt zijn eigen accent in de werking. Daar ligt ook de warmte en de kracht van ons samenzijn.

Julia voelt zich goed bij (W)arm-kracht. Ze bloeit open. Na een tijdje zegt ze ons dat ze graag 'iets' wil terugdoen. Ze wandelt graag en wil de briefjes van onze samenkomsten en uitnodigingen van activiteiten in de brievenbussen stoppen. Iedere week dat ze aanwezig is vraagt ze of ze kan helpen.

Ook helpt ze graag mee met de jaarlijkse "Soep op de stoep" actie in de kringwinkel. Ze durft nu ook mee helpen op standjes, op de jaarmarkt of de avondmarkt.

Julia voelt zich "thuis" en wil overal helpen waar ze kan.

Dank u wel Julia, voor uw zijn!

Welzijnsschakel (W)arm-kracht wordt gesteund als campagneproject.

**OMDAT HET ONRECHT
DAT MENSEN IN ARMOEDE-
SITUATIES LEVEN, ONS
DIEP RAAKT, EN OMDAT
WE GELOVEN DAT EEN
RECHTVAARDIGE
SAMENLEVING MOGELIJK
IS, STRIJDEN WE SAMEN
TEGEN ARMOEDE.**

2

Een visie op solidariteit

Solidariteit ontstaat vanuit een samenspel van eigen belang en collectief belang. In dit hoofdstuk bespreken we eerst de definitie van solidariteit. We bekijken op welke manier de verschillende dimensies van solidariteit op elkaar inspelen.

Voor Welzijnszorg is solidariteit een basiswaarde, een vereiste voor een rechtvaardige samenleving. Solidariteit mag dan niet beknot of beperkt worden tot bepaalde groepen. Ze is absoluut noodzakelijk om de strijd aan te gaan tegen het onrecht dat armoede is.

2.1. DEFINITIE VAN SOLIDARITEIT

Solidariteit kan gedefinieerd worden als:

“De bereidheid van leden van een samenleving (of sociale groep) om te delen en herverdelen met elkaar vanuit een gevoel van lotsverbondenheid en loyaliteit.”

(Schuermans, Oosterlynck, Swerts, Vandenabeele, & Jans, 2017)

Een aantal zaken vallen op in deze definitie. Zowel delen als herverdelen worden genoemd. Delen is samen met anderen gebruiken. Herverdelen gaat over een ander manier van delen. Ze lijken sterk op elkaar, maar toch is er een klein nuanceverschil. Bij herverdelen denken we onmiddellijk aan het samenbrengen van middelen om deze dan te herverdelen over de leden van de groep.

Ook het gevoel van verbondenheid is een essentieel onderdeel van solidariteit. Het hangt samen met het deel uitmaken van een samenleving of groep.

Er zijn verschillende redenen waarom mensen solidair zijn. In het sociologisch onderzoek worden de redenen ‘bronnen van solidariteit’ genoemd. Er worden algemeen genomen vier bronnen van solidariteit naar voor geschoven in de literatuur *(Oosterlynck & Van Bouchaute, 2013)*.

Wederzijdse afhankelijkheid

In een samenleving doen we een beroep op elkaars vaardigheden en kennis. Volgens deze opvatting zijn we solidair met elkaar omdat we elkaar nodig hebben.

Gedeelde normen en waarden

Wederzijdse afhankelijkheid kan niet genoeg zijn om solidariteit te verklaren. Er zijn sociale banden tussen de leden van de groep nodig, anders zou wederzijdse afhankelijkheid voor egoïsme zorgen. Gedeelde normen en waarden zorgen voor die sociale banden.

Strijd

Zowel in de opvattingen over wederzijdse afhankelijkheid en gedeelde normen en waarden wordt er geen rekening gehouden worden met macht. Samen ten strijde trekken, verbindt mensen. Het kan zorgen voor solidariteit onder de gelijkgestemden.

Ontmoeting

Een vierde opvatting over solidariteit speelt zich af tussen individuen. Daar waar mensen elkaar ontmoeten, kan solidariteit ontstaan. Door ontmoeting kunnen we ook solidair zijn met mensen die niet tot onze groep behoren of niet strijden voor dezelfde ideeën *(Jans, 2014)*.

Geen enkele van deze opvattingen kan ten volle de solidariteit verklaren die er in een samenleving is. Verschillende vormen van solidariteit vullen elkaar aan. Solidariteit is een aaneenschakeling van kleine en grote solidaire gebaren en acties. Wij zien solidariteit als een proces. Een proces met als startpunt het geraakt worden door onrecht. Voor Welzijnszorg is het geraakt worden door het onrecht dat armoede is de basis van onze werking. Die geraaktheid kan

komen door een persoonlijk verhaal of persoonlijke ontmoeting. Ze kan ook vertrekken vanuit het geloof dat een rechtvaardige samenleving mogelijk is.

Armoede raakt ons omdat ze raakt aan het ideaalbeeld van een rechtvaardige samenleving.

2.2. SOLIDARITEIT IS EEN PROCES

Solidariteit kan je beschrijven als een proces. Verschillende dimensies van solidariteit spelen op elkaar in en versterken elkaar.

Het proces start bij noden. Solidariteit komt boven drijven wanneer mensen noden van anderen zien. Door elkaar te ontmoeten en met elkaar in verbinding te treden, kan je deze noden opmerken.

Essentieel bij solidariteit is dat niet alleen de noden opgemerkt worden, maar dat mensen beslissen dat ze ook verantwoordelijkheid willen dragen voor deze noden. Ze gaan reageren en actie ondernemen om noden in te lossen. Deze solidariteit tussen individuen noemen we soms ook directe of warme solidariteit.

Stel dat deze mensen een stapje verder gaan en zich gaan organiseren omdat de noden verder reiken dan enkel dit individu. Het besef groeit dat we eigenlijk als samenleving voor deze noden moeten instaan. Dan krijgt de solidariteit een nieuwe dimensie. Mensen organiseren zich en gaan meer structureel nadenken. Ze geloven dat een rechtvaardige samenleving mogelijk is en willen er naartoe werken.

Op het moment dat de samenleving bepaalde noden

écht belangrijk vindt, dan worden het rechten. Dit is een soort eindpunt van het proces. Een nood is een recht geworden. Maar evenzeer is het hebben van rechten een nieuw startpunt van het solidariteitsproces. Solidariteit verloopt niet lineair van individu naar organisaties naar overheid, maar kent een hobbelig & circulair parcours waarbij iedere speler een essentieel onderdeel is.

2.2.1. Directe solidariteit

De meest zichtbare vorm van solidariteit is de solidariteit tussen individuen. We zien ze opduiken wanneer een inzamelactie wordt georganiseerd voor iemand die zijn huis verloor in een brand of wanneer iemand getroffen wordt door een ziekte.

Vaak ontstaat deze directe solidariteit ook door toevallige ontmoetingen. Je ontmoet een vluchteling en bent geraakt door zijn verhaal. Je wil deze persoon helpen. Ontmoeten, verbinden en geraakt worden zijn hier sleutelwoorden.

Het engagement dat mensen opnemen wanneer ze actie ondernemen voor elkaar is lovenswaardig. Er zijn echter ook kritische bemerkingen te geven op deze dimensie van solidariteit. Ze vertrekt dikwijls van de

persoon die iets kan geven naar de persoon in nood die iets krijgt. Het nadeel bij dit type van solidariteit is dat het vaak exclusief is. Mensen kiezen voor doelen die hen raken. Heel vaak worden mensen geraakt door 'pech'-verhalen. Ziekte, oorlogsvluchtelingen, brand. Dat is brute pech, daar kan je niet aan doen. Maar kunnen we dezelfde solidariteit opbrengen voor

mensen die roken en aan longkanker lijden, voor 'economische' vluchtelingen, voor gedetineerden?

Directe solidariteit loopt het risico dat solidariteit zich beperkt tot zij die pech hebben (individueel pechmodel), want zij verdienen onze hulp. Er is minder solidariteit met mensen waarvan men vindt dat ze zelf

ZIN GEVEN IS ZIN KRIJGEN.

Het heilzame gevoel iets te kunnen doen voor een ander kan moeilijk overschat worden. Iets betekenen voor iemand is iets betekenen voor de wereld. Een reden om 's ochtends sok en schoen aan te trekken. Vrijwillige inzet is een van de bretellen waarmee een mens zichzelf uit de put kan hijsen. Omgekeerd, het gebrek eraan doet mensen afhaken. Hoe dieper in de put, hoe meer geïsoleerd, hoe dieper in de put, enzoverder. Babbelen, en anderen helpen, kan die vicieuze cirkel een halt toe te roepen.

Fragment uit 'Mensen en de kracht van ontmoeting' van Tom Kenis

“Ik ben een vrijwilliger. Ik doe dit met hart en ziel. Onder mensen zijn is voor mij van belang. Een lange weg heb ik afgelegd om te zijn wie ik nu ben. Van schulden en onzeker, altijd op mijn hoede, naar een open karakter. Van moeilijk om mee te werken, naar een geliefd iemand. Ik heb mensen leren helpen en er mee praten, tussen hulpverlener en nieuwe bezoekers of zij die al lang komen. Een extra paar ogen en oren in de keuken.

Een en ander liep niet van een leien dakje. Met vallen en opstaan en ja, ook ruzie; toch blijven komen en veranderen. Maar de leeuw zit er nog in. Hij is rustiger, maar kan altijd opduiken als het niet naar zijn zin is,

of hij weer eens gekwetst wordt.

Soms denk ik dat er ergens op mijn voorhoofd een bordje hangt met daarop: 'klaagpaal'. Ik ben zelf aanspreekpunt geworden, doorgeefluik naar Inge en Tom, eenmaal, andermaal. Vrijwilligerswerk is nooit gedaan. Gelukkig maar. Een blij gezicht is goud waard, telkens weer nieuwe mensen ontmoeten en de weg naar het inloopcentrum helpen vinden.”

Mia - Vrijwilliger inloopcentrum CAW Oost-Brabant.

Inloopcentrum CAW Oost-Brabant wordt gesteund als campagneproject.

schuldig zijn aan hun situatie. Dit is het zogenaamd 'individueel schuldmodel', zo voor de eerste keer benoemd door professor Vranken in 1977 (Vranken, 1977). Het individueel schuldmodel is een zeer eenzijdige kijk op armoede. Ze belemmert het voeren van een echt armoedebestrijdingsbeleid. In dit beleid is er geen ruimte voor de omstandigheden waarin mensen leven en waarin ze keuzes moeten maken (Vranken, 2004).

Foto Paulina Januszewska

Maar nog los van de mogelijke onderverdeling in "goede en slechte armen", is het ook onmogelijk voor mensen om door alle situaties van onrecht geraakt te worden. De menselijke empathie heeft ook grenzen. Dat is normaal. Anders zou het voor mensen heel moeilijk zijn om te functioneren. We kunnen niet geven aan alle goede doelen, we stoppen niet bij alle mensen die bedelen... We structureren onze eigen solidariteit volgens onze mogelijkheden (Devisch, 2017).

Directe solidariteit is zeer waardevol in een samenleving en zorgt voor de nodige warmte en sociale verbinding tussen mensen. Deze dimensie van solidariteit gaat ook over de binnenkant van armoede. Iedereen wil meetellen, niemand wil over het hoofd gezien worden. Wanneer directe solidariteit inclusief en wederkerig is kan ze veel betekenen voor de betrokkenen. Solidariteit tussen mensen is dan geen éénrichtingsverkeer, van diegenen die het goed hebben voor diegenen die uit de boot dreigen te vallen. Het is een wederkerige uitwisseling van talenten. Uit 'iets doen voor een ander' halen we inspiratie, krijgen we energie, voelen we ons nuttig of leren we iets. We winnen allemaal als we de actieve keuze maken om ons in te zetten voor anderen.

2.2.2. Mensen verenigen zich

Mensen die hun engagement tegenover anderen in de samenleving willen optillen, zullen zich meestal verenigen. Ze doen dit omdat ze geloven dat ze meer kunnen bereiken als ze samenwerken met anderen. Om het individuele te overstijgen en meer mensen te helpen, is je verenigen een noodzakelijke stap.

Daarnaast brengt het verenigen ook de nodige structuur aan. Dit zorgt ervoor dat de solidariteit kan blijven bestaan, ook zonder jouw persoonlijke inzet. Zo wordt solidariteit structureler, niet langer afhankelijk van de goodwill van een enkele persoon. Structureler nadenken, wil ook zeggen nadenken over de langere termijn. Wanneer mensen zich gaan verenigen, bespreken ze ook welke doelen ze willen bereiken en hoe ze die gaan bereiken. Ze vragen zich af welk effect ze willen hebben op het leven van mensen?

Welzijnszorg heeft in haar werking geprobeerd om het structureel nadenken in armoedebestrijding een ingang te doen vinden bij vrijwilligers, projecten en organisaties. Structurele hulp is alle hulp die gericht is op een evolutie op langer termijn. In de definitie van armoede wordt gesproken over de kloof die niet op eigen kracht kan gedicht worden. Initiatieven die dus inspelen op het dicht van kloven, hebben een meer langdurig effect.

Geen kruimels, maar rechten

Als armoede niet zou bestaan, dan zou noodhulp (voedselhulp of kledij) niet nodig zijn. In onze huidige samenleving vormt het bestaan van noodhulpinitiatieven een moreel dilemma: het is goed

dat ze er zijn, want voor veel mensen met een te laag inkomen is het de enige mogelijkheid om de eindjes aan elkaar te knopen. Tegelijkertijd is het ook stuitend dat ze nodig zijn. De overheid heeft immers de opdracht om armoede te bestrijden en te zorgen dat iedereen op een menswaardige manier kan deelnemen aan de samenleving.

Maar de realiteit is ook wat ze is. Er zijn veel noden die momenteel niet ingelost worden door de overheid. Mensen die geraakt worden door het onrecht van armoede, voelen zich dan ook vaak verplicht om actie te ondernemen.

Noodhulp onder protest

Omdat Welzijnzorg niet blind is voor de realiteit dat in onze samenleving vandaag noodhulp in bepaalde gevallen, in bepaalde omstandigheden, noodzakelijk is, ondersteunen we het idee van 'noodhulp onder protest'.

Dat wil zeggen dat we blijven wijzen op de gevaren van een groeiend noodhulpcircuit. We focussen ons op het appèl aan het beleid en hebben ook de opdracht om uitwassen in noodhulpinitiatieven aan te klagen. Daarbij wijzen we uiteraard het engagement van organisaties en vrijwilligers in noodhulpinitiatieven niet af. Wel vragen we aan initiatieven om de voorwaarden voor noodhulp te respecteren. We blijven kritisch staan tegenover de rol die ze lokaal toegedicht krijgen. Noodhulp zonder kritische signaalfunctie, zonder protest, kan het alibi zijn om maatschappelijke structuren niet te bevragen of mistoestanden niet te bestrijden.

Mensen die gebruik moeten maken van noodhulp

geven aan dat ze op een bepaald moment in hun leven geen ander keuze hebben dan aankloppen bij noodhulpinitiatieven. Ze ervaren een er hoge drempel. Gevoelens van schaamte en vernedering spelen een grote rol in de beleving van mensen in armoede.

Noodhulp wordt ook vaak ingezet in de strijd tegen (voedsel)verspilling. Maar mensen in armoede dienen niet om de restjes van anderen op te maken en dit te doen afhankelijk van wat er wordt overgelaten. Zelf keuzes maken over je leven is een wezenlijk onderdeel van een menswaardig leven.

Noodhulp is een signaal dat het structurele beleid te kort schiet. Noodhulp kan nooit het enige antwoord zijn, omdat hiermee aan mensen geen recht wordt gedaan en de oorzaak van armoede niet wordt weggenomen. Kruimels kunnen rechten niet vervangen.

STEEDS MEER NOODHULPVRAGEN BIJ WELZIJNSSCHAKELS

Welzijnsschakels telt 180 lokale groepen waar vrijwilligers zich inzetten tegen armoede. Doorheen de ontmoeting van mensen met en zonder armoede-ervaring en in het luisteren vangen vrijwilligers bekommernissen van mensen in armoede op. Vrijwilligers van welzijnsschakelgroepen worden almaar meer geconfronteerd met een stijgende vraag naar voedsel en andere vormen van noodhulp. Welzijnsschakels ziet deze stijgende vraag als signaal van toenemende sociale problemen op het gebied van armoede en sociale uitsluiting.

Structurele armoedebestrijding blijft falen en ze brengt schrijnende noden voort in de samenleving. Vrijwilligers binnen een welzijnsschakelgroep worden vaak aangesproken op die noden. Vrijwilligers die met deze hulp starten, worden vaak opgeslorpt door praktische taken. Dit vormt een spanningsveld met de kernmotivatie van deze mensen: een warm en persoonlijk moment organiseren samen met mensen in armoede. Wanneer noodhulp opgezet wordt, moet het in de best mogelijk omstandigheden georganiseerd worden.

Meer informatie

Welzijnsschakels organiseert ontmoetingsdagen over noodhulp onder protest. Ze brengen vertegenwoordigers van lokale welzijnsschakelgroepen samen om uit te wisselen over het thema. Daarbij wordt gewerkt rond het inzetten van de 10 criteria in de praktijk en het vormgeven van de protestfunctie.

www.welzijnsschakels.be

Het Netwerk Tegen Armoede stelde 10 criteria op hoe noodhulp kan georganiseerd worden in afwachting van structurele maatregelen.

1. Werken mét mensen in armoede (inspraak)
2. Vrijwilligers met kennis van zaken
3. Tijd en ruimte voor ontmoeting
4. Een ruimere werking
5. Kwaliteit en keuzevrijheid garanderen
6. Vraaggericht werken
7. Niet gratis
8. Samenwerking met andere organisaties
9. Protest
10. Eerlijke inzamelacties

DE SCHAKEL PUURS

“De Schakel is als een proeftuin van samenleven tussen mensen met uiteenlopende achtergronden. We leggen de nadruk op werken tegen armoede en uitsluiting, de zwaksten betrekken en een volwaardige plaats geven. Niet alleen in De Schakel zelf, maar ook in de samenleving. Kwetsbare mensen evolueren in De Schakel tot vrijwilliger, werken mee in de kringloopwinkel of onthaalruimte, maar wisselen ook ervaringen uit, gaan in gesprek met diensten en beleidsmensen, geven mee vorming over wat het betekent om in armoede te leven en geconfronteerd te worden met het donkere pallet dat armoede heet: problemen rond wonen en werk, beperkte mobiliteit, onvoldoende toegang tot zorg, te laag inkomen en schulden, gezondheidsproblemen, zorgen om de kinderen en kleinkinderen,... De Schakel wil een luis in de pels blijven door te wijzen op de structurele maatschappelijke oorzaken van armoede en door armoede bespreekbaar te maken in een relatief rijke regio, waar men armoede nog al te vaak herleidt tot een individueel probleem.”

Marleen Van den Mooter,
vrijwilliger-coördinator van De Schakel

De 20ste Prijs Armoede uitsluiten, een prijs voor volgehouden inzet, ging naar Welzijnsschakel De Schakel in Puurs. Al 25 jaar zet De Schakel Puurs zich in voor duurzame en structurele verbeteringen voor mensen in armoedesituaties. Ze werken aan verbinding, door mensen samen te brengen, door in dialoog te gaan met de lokale overheid, door te sensibiliseren naar de lokale gemeenschap en de bestaande armoede zichtbaar te maken.

Participatie

Structureel nadenken, wil ook zeggen dat je samen met mensen in armoede gaat nadenken over wat mogelijk en wenselijk is. Doorheen de jaren is ook de visie op participatie van mensen in armoede geëvolueerd. Waar participatie in het begin vaak bleef steken in het informeren en eventueel bevragen van mensen in armoede, evolueren we nu verder naar participatie doorheen het hele proces van nadenken, beslissen tot mee uitvoeren.

Het is belangrijk om als organisatie stil te staan bij de manier waarop mensen in armoede betrokken worden in de werking.

In de projectenwerking van Welzijnszorg zijn zowel de participatie van mensen in armoede als een structurele visie op armoedebestrijding van groot belang. Elk jaar wordt met de Prijs Armoede Uitsluiten ook een project in de kijker gezet dat als goed voorbeeld kan dienen. Op die manier proberen we mee de omslag te maken van caritatieve liefdadigheid naar wederkerige empowerment.

2.2.3. Samenleving overtuigen

Veel directe solidariteit tussen mensen ontstaat vanuit een geloof in de gelijkwaardigheid tussen mensen, en daarbij soms ook vanuit de verontwaardiging over onrecht. Wanneer je als project of organisatie structureel wil werken, zal je snel merken dat er veel zaken zijn waarop je geen effect hebt. Een school kan veel betekenen voor kinderen in armoede en een goed gelijke kansen-beleid in de school opzetten. Maar wanneer kinderen lessen missen omdat ze ziek worden van

hun slechte woning, is er maar weinig dat een school daaraan kan doen. Het besef groeit dan al snel dat de overheid hierin een belangrijke taak heeft. De overheid lijkt dan wel een logge structuur, maar ze doet in feite wat de samenleving beslist dat ze moet doen. Doordat mensen zich verenigen, laten ze ook hun stem luider klinken. Organisaties en verenigen, die geloven dat een rechtvaardige samenleving wel mogelijk is, spelen een grote rol om verandering in de samenleving te creëren.

Wanneer je de samenleving verantwoordelijk maakt voor het welzijn van alle burgers zou ook het wij-zij denken moeten verdwijnen. Iedereen is verantwoordelijk voor iedereen. Eventuele individuele schuld is van ondergeschikt belang. De reden waarom iemand in armoede leeft is enkel van belang voor het concretiseren van oplossingen, maar is niet van belang als criterium of iemand onrecht wordt aangedaan of niet. Armoede is altijd een onrecht. Wanneer je gelooft dat de samenleving moet zorgen dat iedereen een menswaardig leven kan leiden is pech of schuld niet de hoofdvraag.

Als middenveldorganisatie heeft Welzijnszorg de taak om politiserend te werken. De boodschap die we moeten brengen is tweevoudig. Armoede is altijd een onrecht is de hoofdboodschap. Dat is de basis waarvoor we mensen mobiliseren. De tweede boodschap zijn de concrete signalen die van onderuit gecapteerd worden.

Het middenveld heeft nog steeds een grote mobilisatiekracht. Een gemeenschappelijk doel zet mensen aan om actie te voeren. De kracht van het getal is daarin belangrijk. Het draagvlak dat je bij de publieke opinie kan bekomen, bepaalt ook je politieke slagkracht als organisatie.

Armoedebestrijding is een thema waarvoor mobilisatie niet altijd gemakkelijk is. Langs de ene kant is de grote meerderheid in Vlaanderen het erover eens dat armoede in onze rijke regio's niet zou mogen bestaan. Langs de andere kant wordt er nog veel in termen van pech en schuld gesproken als het over armoede gaat. Beleidsmaatregelen waarbij men onvoorwaardelijk de kant kiest voor mensen in armoede zijn dan ook dun bezaaid.

Een van de belangrijkste taken van Welzijnzorg is om via de jaarlijkse publiekscampagne het beeld dat mensen hebben over armoede te veranderen. Op deze manier hopen we de samenleving te overtuigen om zich achter structurele armoedebestrijding te scharen.

Naast campagnes met politiek aanbevelingen, maakt Welzijnzorg ook bij elke verkiezing een memorandum op. Voor de verkiezingen van 2019 lag onze focus op het verhogen van het besteedbaar inkomen van gezinnen in armoede. Daarom vroegen we

- Het optrekken van de uitkeringen tot boven de Europese armoedegrens
- Het afschaffen van de degressiviteit in de werkloosheidsuitkering
- Het verhogen van de sociale toeslag in de kinderbijslag.

Het volledige memorandum kan je lezen op de website.

2.2.4. Noden worden rechten

Het hele solidariteitsproces komt samen wanneer noden rechten worden. De geraaktheid die ons als individu trof, zet ons aan om verantwoordelijkheid te nemen. Verantwoordelijkheid om zelf iets te doen, maar ook om als samenleving de noden in te lossen. Wanneer we de samenleving kunnen overtuigen om verantwoordelijkheid op te nemen voor de noden van mensen, dan worden deze rechten.

Op dat moment zeggen we: je hebt niet alleen nood aan een degelijke woning. Het is jouw recht om een degelijke woning te hebben. En als maatschappij gaan we daarvoor zorgen.

Doorheen onze geschiedenis, zoals we later zullen bespreken, zijn we er in geslaagd, door heel wat sociale acties, noden rechten te laten worden. De rechten worden dan verankerd in wetten of zelfs in de grondwet.

Het verankeren van sociale rechten in de grondwet is echter iets van de recente geschiedenis. Dat wil niet zeggen dat er voordien geen armoedebestrijdingsbeleid was. Men zou kunnen denken dat het opnemen van sociale rechten in de grondwet ervoor zou zorgen dat er geen armoede meer is in ons land. Wanneer de grondwet zegt dat alle burgers van een land recht hebben op een menswaardig leven, dan kan het toch niet anders dan dat armoede uitgebannen wordt.

Helaas blijkt het hebben van rechten alleen niet voldoende. Er is veel onderbescherming. Mensen die wel rechten hebben, maar ze niet kunnen opnemen omdat ze er geen weet van hebben, omdat de procedures te moeilijk zijn of omdat ze negatieve gevolgen vrezten.

Daarnaast blijkt dat individuele noden niet altijd zichtbaar zijn in grote systemen.

Het solidariteitsproces stopt dus niet eenmaal er rechten zijn. Dan begint er een nieuw verhaal. Zorgen dat mensen hun rechten kunnen opnemen. Solidaire individuen en organisaties blijven absoluut nodig, ook wanneer in theorie sociale rechten verankerd zijn.

Solidaire individuen en organisaties blijven een belangrijke spil om de overheid te wijzen op fouten in het systeem. Heel vaak zorgen ze voor een eerste hulp, terwijl mensen worden toegeleid naar rechten. Ze blijven ook steun zoeken in de samenleving om rechten om te zetten naar rechtvaardig beleid. Projecten en organisaties zien op het terrein ook sneller nieuwe doelgroepen en nieuwe problemen ontstaan. Deze signalen opvangen en politiek vertalen is essentieel om een rechtvaardige samenleving te creëren. De onafhankelijkheid van middenveldorganisaties is dan ook uitermate belangrijk om deze rol te kunnen spelen.

Steeds vaker vrezen organisaties geïnstrumentaliseerd te worden door het beleid. Soms worden organisaties gevraagd om beleid te legitimeren, door bijvoorbeeld aan schijnparticipatie te doen. Organisaties worden wel gevraagd om voor de verplichte participatie te zorgen, maar hebben eigenlijk geen invloed op de beslissingen. Organisaties voelen zich soms ook verplicht om taken van de overheid over te nemen. Bijvoorbeeld door het aanbieden van noodhulp zoals hierboven beschreven. Ook vermaatschappelijking wordt soms gezien als het afschuiven van verantwoordelijkheid van de overheid naar het individu en zijn of haar netwerk.

Vermaatschappelijking: voorbeeld van solidariteit of van het afschuiven van verantwoordelijkheid?

Vermaatschappelijking zorgt voor heel wat discussies in de welzijnssector. In theorie wil de Vlaamse overheid met de vermaatschappelijking van de zorg bereiken dat de krachten van zorgverstrekkers en sociale omgeving gebundeld worden in het belang van diegene die zorg nodig heeft.

Toch bestaat er op het terrein heel wat ongerustheid over deze vermaatschappelijking. *“Veel burgers in kwetsbare situaties voldoen niet aan dit ideaaltypische beeld van de zelfredzame burger. Zij hebben blijvend zorg en ondersteuning nodig om hun grondrechten te realiseren. Als die steun er niet is, vallen ze door de mazen van het net.”* (Roets, Vandekinderen, & De Stercke, 2018)

Met vermaatschappelijking en bij uitbreiding persoonsvolgende financiering wil men mensen met een zorgnood de regie over hun zorg in handen geven. Dat is positief uitgangspunt. Maar dit vraagt ook veel van de persoon in kwestie en van het netwerk.

Vermaatschappelijking wordt ook vaak voorgesteld als een besparingsmodel. Wanneer je moet rekenen op een netwerk omdat de overheid je recht op zorg niet

waarborgt is dit problematisch.

Het gevaar bestaat dat mensen die niet kunnen rekenen op een sterk netwerk niet de zorg zullen krijgen die ze nodig hebben. Iedereen moet recht hebben op zorg, ongeacht wat de sociale omgeving kan en wil betekenen voor mensen. Ook voor het gezin, de familie, het netwerk van mensen met een zorgnood kan de plicht om zorg op te nemen te zwaar wegen. (Roets, Vandekinderen, & De Stercke, 2018)

Vermaatschappelijking kan maar positief zijn in zoverre als het werkelijk gaat over *“bouwen aan betrokkenheid en het vormen van een gemeenschap met kwetsbare mensen.”* (Vandeurzen, 2019) Dat wil zeggen dat een constante wisselwerking tussen het individu met een zorgnood, het netwerk, zorgverstrekkers en overheid nodig is. Dus dit betekent niet dat je het eerst zelf moet proberen op te lossen binnen je gezin en familie en pas wanneer dit niet lukt aan de overheid hulp mag vragen.

2.3. Solidariteit als basiswaarde

Voor Welzijnszorg is solidariteit de basiswaarde. Strijden voor een rechtvaardige samenleving vraagt een doorgedreven solidariteit. Welke vormen die moet aannemen zien we in de volgende hoofdstukken.

Welzijnszorg probeert het proces van solidariteit doorheen de werking zichtbaar te maken. Door ontmoeting en verbinding met mensen in armoede en vrijwilligers worden we geraakt door het onrecht dat armoede is. Die geraaktheid willen we overbrengen op het grote publiek. De strijd tegen armoede is een strijd die we samen voeren.

De geraaktheid is immers niet vrijblijvend. We zijn er van overtuigd dat iedereen recht heeft op een menswaardig leven. Het recht op een leven in menselijke waardigheid is onvoorwaardelijk. Als maatschappij bouwen we wel regels en afspraken in over wie recht heeft op welk type uitkering of welke ondersteuning. Maar van zodra het menswaardig leven in gedrang komt moet het recht primeren op de voorwaarden. Dat recht moet voor iedereen waargemaakt worden. We geloven dat een rechtvaardige samenleving mogelijk is. Als samenleving hebben we deze taak uitdrukkelijk gegeven aan de overheid. We verwachten dan ook dat de overheid haar verantwoordelijkheid opneemt om het recht op een menswaardig leven te garanderen.

HET BEVERBEEKHUIS

Het Beverbeekhuis, een ontmoetingsplaats midden in een sociale woonwijk van Diest. Frie is een alleenstaande mama van drie kinderen. Omwille van een depressie heeft Frie recht op een invaliditeitsuitkering. Ze is nog steeds herstellende van haar ziekte.

Tegen Sinterklaastijd organiseerde Het Beverbeekhuis i.s.m. KVLV Diest de eerste weggeeftafel voor Sinterklaas. Mama's en papa's uit de buurt konden een aantal cadeautjes uitkiezen voor hun "gelovige" kroost. Ook Frie was van de partij, eerst wat aarzelend maar na een babbeltje zeer enthousiast. Deze activiteiten hebben tot doel om mensen uit kansengroepen uit hun isolement te halen en hen te laten aansluiten bij het bestaande aanbod van verenigingen, diensten en organisaties. Het Beverbeekhuis is hiervoor de ideale plek: laagdrempelig, midden in de wijk, gemoedelijk, ...

De volgende activiteit, samen met KVLV, gaat over feestideetjes: hapjes maken, juwelen maken en feestdecoratie. De sfeer is prima, er wordt hard gelachen en het is vooral gemoedelijk en gezellig in Het Beverbeekhuis.

Na de verschillende workshops praten we met een aantal mensen nog lang na.

Frie: "Eindelijk eens quality time voor mezelf"

Ook Frie is nog niet van plan om naar huis te gaan. Haar vader past op de kinderen omdat Het Beverbeekhuis vlakbij is. Moest er iets mis zijn dan is Frie zo thuis, de drempel van oppaskosten valt op deze manier weg. Frie vraagt wanneer de volgende activiteit doorgaat. Ze kan zich niet meer herinneren wanneer ze zich de laatste keer zo heeft geamuseerd. Ze kan zich ook niet meer herinneren wanneer ze de laatste keer op pad was zonder kinderen. Frie heeft enorm genoten van , zoals ze het zelf zegt, "de quality time voor zichzelf".

Het Beverbeekhuis wordt gesteund als campagneproject. KVLV steunt als campagnepartner de campagne 'Samen solidair tegen armoede'.

ARMOEDE

~~EIGEN SCHULD...?~~

is ONRECHT

«Er zullen onder u
geen armen zijn.»

adventsactie welzijnszorg

'86

3

Sociale zekerheid als voorbeeld van solidariteit

De sociale zekerheid en bij uitbreiding de welvaartsstaat is de institutionalisering van de solidariteit tussen mensen.

“De bereidheid van leden van een samenleving (of sociale groep) om te delen en herverdelen met elkaar vanuit een gevoel van lotsverbondenheid en loyaliteit.”

Terugkijkend naar de definitie van solidariteit is de sociale zekerheid het bewijs dat leden van een samenleving bereid zijn om te delen en te herverdelen. Mensen zijn met elkaar verbonden en voelen een wederzijds verantwoordelijkheid. Als maatschappij hebben we beslist, vanuit een gevoel van sociale rechtvaardigheid, om de sociale zekerheid vorm te geven zoals ze vandaag is.

De basis van de sociale zekerheid is de solidariteit tussen mensen die werk hebben en mensen die geen werk hebben, tussen gezonde en zieke mensen, tussen beter en minder goed betaalden. Sociale zekerheid is solidaire zekerheid. Het is een recht voor iedereen in onze samenleving.

3.1. 75 JAAR SOCIALE ZEKERHEID

De sociale zekerheid bestaat dit jaar 75 jaar. Op 28 december 1944 werd de 'Besluitwet betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders' getekend. Deze wet was het sluitstuk van een lang proces voor een meer rechtvaardige herverdeling.

3.1.1. Een korte geschiedenis van de sociale zekerheid voor 1944.

Wie vroeger een ongeval kreeg, ziek werd of te oud was om te werken, had geen enkel inkomen meer. Mensen waren dan aangewezen op familiale solidariteit of konden terecht bij liefdadigheidsinstellingen, veelal religieus geïnspireerd.

In het begin van de 19de eeuw kende men in België schrijnende armoede. Toch waren er nog niet echt pogingen vanuit de overheid om hiertegen actie te ondernemen.

Wel gingen arbeiders zich verenigen. De arbeiders richtten sociale kassen op waarin ze vrijwillig bijdragen stortten. Hiermee werden arbeiders(gezinnen) financieel gesteund, wanneer ze getroffen werden door ziekte, ongeval ... Wie een bijdrage betaalde, kreeg een kleine vergoeding bij ziekte of ongeval. De maatschappijen hadden ook een pensioenkas en betaalden de begrafenis kosten (*FOD Sociale Zekerheid, 2017*).

Zo ontstonden er veel initiatieven vanuit de katholieke en de socialistische arbeidersbeweging. Al deze initiatieven, beurzen of mutualiteiten waren gebaseerd

op ideeën als onderlinge hulp en solidariteit. Deze beurzen hadden het echter ook moeilijk. De bijdragen van de leden was maar klein, omwille van de lage lonen. Ze waren georganiseerd per sector of regio waardoor ze niet altijd voldoende bescherming konden bieden. De overheid was eerst eerder argwanend tegenover deze initiatieven. Pas tegen het einde van de 19de eeuw kwam er echt verbetering toen deze kleinere beurzen zich konden gaan verenigen in bredere verbonden. Het zijn deze verbonden die we nu kennen als de ziekenfondsen. Zij spelen nu nog altijd een cruciale rol in de Belgische gezondheidszorg.

De nieuw ontstane vakbonden richtten in 1890 de eerste werklozenkassen op die gespijsd werden met bijdragen geleverd door de arbeiders. Omdat de ledenbijdragen niet voldoende zijn, vroegen de vakbonden subsidies aan de gemeenteraden (*ABVV Metaal*).

Ook om te sparen voor een pensioen worden de eerste stappen gezet met de oprichting van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (*ASLK*) waar je vrijwillig kon sparen voor een pensioen.

De sociale onrust aan het eind van de 19de eeuw, omwille van de massale werkloosheid, verplichtte de overheid om meer aandacht te besteden aan de grieven van de arbeiders.

Terwijl men in België bezig was systemen van vrijwillige verzekering op te zetten, waren er in het

Duitse Keizerrijk van Otto von Bismarck stappen om een systeem van bijstand op te zetten via wettelijk verplichte sociale verzekeringen. In Duitsland werd gekozen voor een verplicht systeem, omdat mensen met een laag inkomen anders geen verzekering konden inkopen. In België werd het niet volledig overgenomen, maar er werden wel initiatieven in die richting genomen. Bijvoorbeeld: in 1911 werd de verplichte pensioenverzekering voor mijnwerkers ingericht (Vleminckx, 2019).

Na de Eerste Wereldoorlog en de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen werd er verder gewerkt aan de eerste verplichte pensioenverzekering voor alle arbeiders en later ook alle bedienden. Alle arbeiders en bedienden en hun werkgever waren nu verplicht om bijdragen te betalen voor hun pensioen.

De economische crisis van 1929 zette de arbeidsverhoudingen weer op scherp. Vele arbeiders waren aangesloten bij een syndicale werkloosheidskas. Maar de grote toevloed van werklozen maakte het uitkeren van de werkloosheidsvergoedingen heel moeilijk, zeker omdat de kassen zo versnipperd waren. Stilaan werd aan de noodzaak van een verplichte verzekering tegen werkloosheid gedacht. Die kwam er pas na de Tweede Wereldoorlog. De Tweede Wereldoorlog was een kantelpunt in de ontwikkeling van sociale zekerheid. De crisis voorafgaand aan de oorlog en de vrees voor sociale onrusten, maakten dat de overheid verplicht werd om een echt sociaal beleid uit te werken (Vleminckx, 2019).

3.1.2. De verplichte sociale zekerheid vanaf 1944

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwamen afgevaardigden van de werknemerssyndicaten, de werkgeversorganisaties en enkele hoge functionarissen samen om een “Ontwerp van Overeenkomst tot Sociale Solidariteit” op te stellen. De maatschappelijke druk om een echte verzekering voor alle arbeiders op te zetten, mondde in 1944 uit in de oprichting van de verplichte sociale zekerheid.

De overeenkomst steunde op de solidariteitsgedachte: de sociale verzekering moest de leefomstandigheden van de arbeiders verbeteren. Het ging verder op de bestaande initiatieven met een belangrijk rol voor de sociale organisaties, zoals mutualiteiten en vakbonden. De Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid (later de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid of RSZ) werd opgericht als centraal orgaan om de bijdragen te innen. De financiering van het systeem kwam volledig uit de sociale bijdragen die werden betaald door werknemers en werkgevers. Het beheer van het systeem kwam dan ook in hun handen. Samen met dit financieringsprincipe werd ook vastgelegd dat de hoogte van de uitkeringen zou afhangen van het statuut en het loon van de werknemer (Vleminckx, 2019).

Het verplichte karakter van de sociale zekerheid was de grote nieuwigheid. Verder in dit hoofdstuk leggen we uit waarom verplichten dat iedereen mee doet, zo belangrijk is.

3.1.3. Uitbreiding van de sociale zekerheid

Tijdens de naoorlogse periode groeide het hele sociale zekerheidssysteem, door uitbreiding naar categorieën rechthebbenden, zoals zelfstandigen en personen met een handicap.

Er wordt ook opgemerkt dat de sociale zekerheid geen zekerheid biedt aan iedereen. Er komt meer aandacht voor armoede. Mensen die via de sociale zekerheid niet genoeg rechten hebben kunnen opbouwen, moeten ook op de staat kunnen rekenen.

In 1969 komt er een gewaarborgd inkomen voor bejaarden (voorloper van het huidige IGO). Maar het grootste bewijs dat het overheid zich wil inzetten om

“Net als op alle adressen waar hij tijdelijk kon intrekken, is hij ook niet lang bij zijn zus gebleven. Het is niet simpel om in de privé van iemand anders te komen. Je moet ook rekening houden met anderen. Helemaal vervelend wordt het als je anderen ermee in de problemen brengt. ‘Voor je het weet, wordt die vriend waar je intrekt verdacht van domiciliefraude en verliest hij een stuk van zijn uitkering. Weet je, als je een uitkering hebt, dan mag je in België niet solidair zijn. Daar word je op afgestraft.’”

Het verhaal van Marc – uit Aan de onderkant ligt de lat altijd hoger. Een nieuw boek van ATD Vierde Wereld over vooroordelen en armoede.

Meer info: www.aandeonderkant.be

bestaanszekerheid voor iedereen te waarborgen komt er in 1974. Het algemeen bestaansminimum wordt dan ingericht, de voorloper van het leefloon. Met deze extra garanties kwamen er ook wijzigingen in de financiering van de sociale zekerheid. De overheid ging ook algemene middelen (vanuit belastingen) inzetten (FOD Sociale Zekerheid, 2017) (Vleminckx, 2019).

3.1.4. Wentel de crisis niet af op de armsten

In de jaren '80 zorgt de crisis voor een nieuwe aanpak. Door de hoge werkloosheid stijgen de uitgaven in de sociale zekerheid. Er volgen besparingen in de sociale zekerheid. De hoogte van uitkeringen werd begrensd, maar voor de bijdragen werd geen plafond ingevoerd. De categorie 'samenwonenden' werd ingevoerd, een manier om de uitkeringen de facto te verlagen. Ondanks de crisis nam de overheid toch de beslissing om de minima te verhogen. Er werd gekozen om de meest kwetsbaren te beschermen tegen armoede.

De sociale zekerheid werd in deze crisisperiode iets minder verzekering en iets meer bescherming tegen armoede (Vleminckx, 2019).

3.1.5. Artikel 23 en de actieve welvaartsstaat

In 1994 wordt het recht op sociale zekerheid in de grondwet ingeschreven. Ondanks deze belangrijke stap, het grondwettelijk verankeren van het recht op sociale zekerheid zien we toch een verschuiving in het discours. Er komt meer nadruk op 'actieve welvaartsstaat'. Er wordt verwacht van sociaal verzekerden dat zij zo snel mogelijk terug intreden op de arbeidsmarkt (Vleminckx, 2019). Activeren en 'werk lonend maken' zijn slogans die we ook in 2019 nog

steeds terug vinden in het armoedebestrijdingsbeleid.

Tegelijkertijd zien we ook een verschuiving in de financiering. Omwille van de concurrentiepositie van de Belgische onderneming is men van oordeel dat de lasten op arbeid naar omlaag moeten. De werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid worden verlaagd en er worden nieuwe manieren gezocht op de sociale zekerheid te financieren, zoals via Btw-inkomsten (FOD Sociale Zekerheid, 2017).

3.1.6. Hervormingen in de sociale zekerheid

De voorbije 10 jaar werd gesleuteld in de regels van pensioenen en werkloosheid. Een belangrijk doel daarvan was om de uitgaven binnen de sociale zekerheid te beperken. Er is een versterkte degressiviteit (het dalen van de uitkering naar mate men langer werkloos is) bijgekomen, brugpensioen werd moeilijker, ...

Daarnaast kende ook de kinderbijslag een grote verandering. Deze werd overgeheveld naar de deelstaten. In Vlaanderen spreken we nu over een groeipakket (FOD Sociale Zekerheid, 2017).

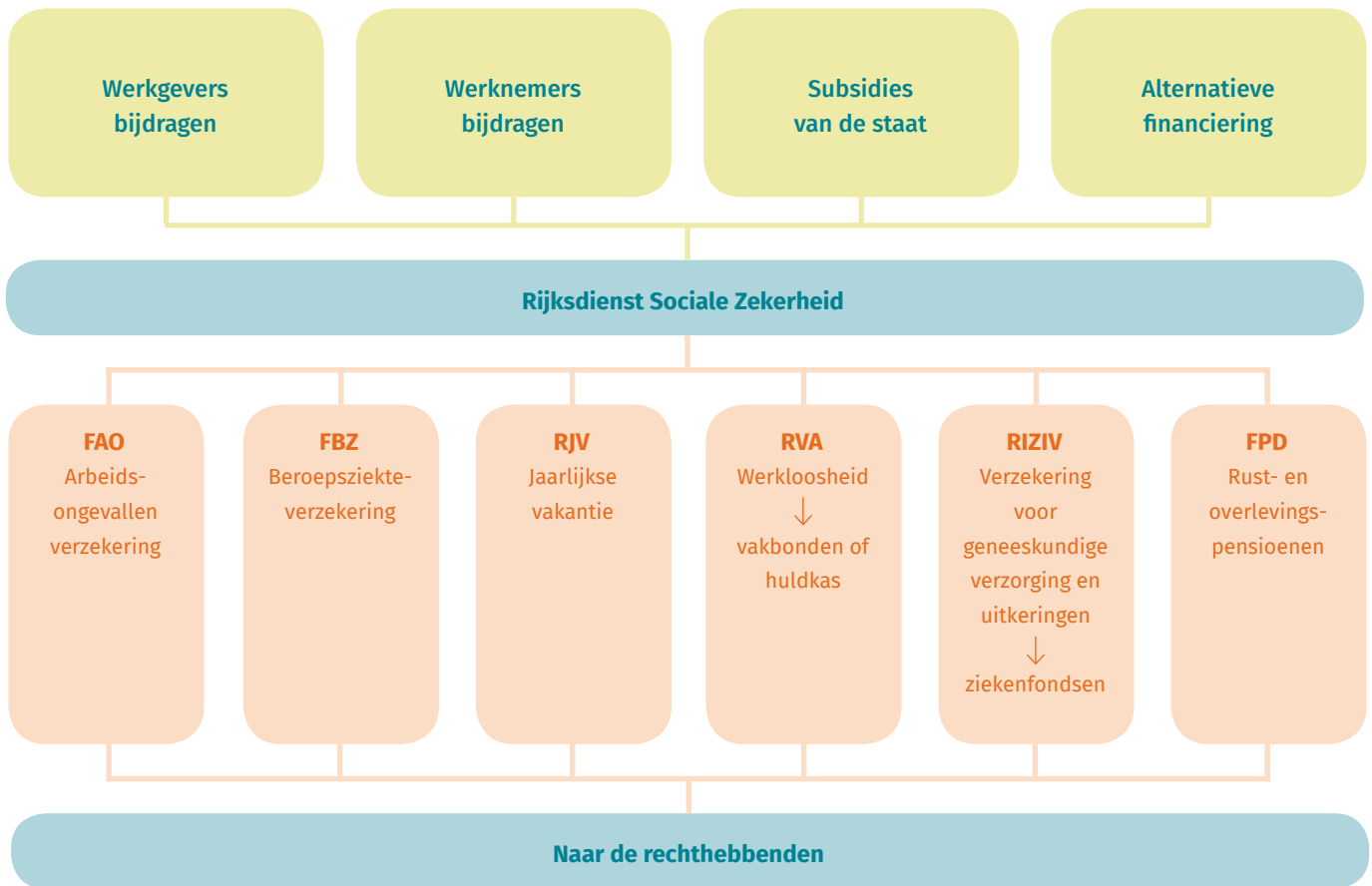
3.1.7. Vlaams sociale bescherming

In Vlaanderen bouwt men aan een Vlaamse sociale bescherming (VSB) bovenop de federale sociale zekerheid. Sinds de zesde staatshervorming hebben de deelstaten, naast de kinderbijslag, ook meer bevoegdheden op het vlak van zorg en gezondheid. Ziekte-uitkeringen en terugbetaling van een bezoek aan de dokter zitten nog steeds op het federale niveau. De Vlaamse sociale bescherming bestaat voorlopig uit een zorgbudget (mantelzorgpremie), een basisondersteuningsbudget voor personen met een handicap en een zorgbudget voor ouderen met een zorgnood.

De Vlaamse sociale bescherming wordt deels gefinancierd door een jaarlijkse verplichte bijdrage (de zorgpremie) van alle inwoners van Vlaanderen ouder dan 25 jaar. Inwoners van Brussel-Hoofdstad kunnen zich vrijwillig aansluiten. De Vlaamse sociale bescherming zal stelselmatig verder uitgebreid worden (Vlaamse overheid, 2019).

3.2. Hoe is de sociale zekerheid opgebouwd?

Er zijn in de sociale zekerheid drie stelsel, elk met hun eigen financiering. Er is het stelsel voor werknemers, voor zelfstandigen en voor ambtenaren.

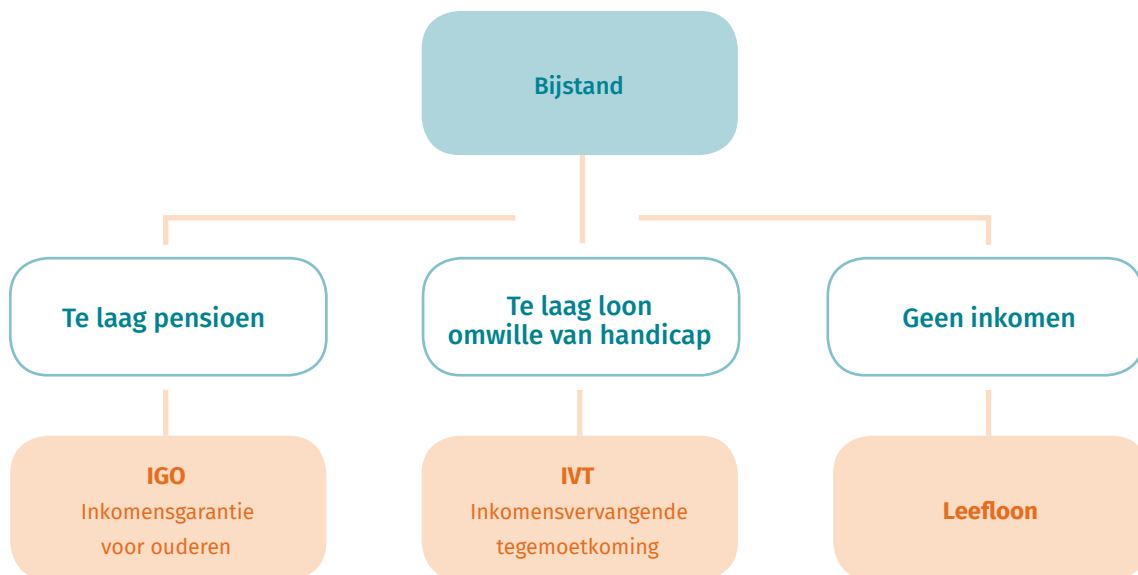

Overgeheveld naar de regio's
Kinderbijslag (FONS)

Naar de rechthebbenden

Meer lezen over de verschillende
uitkeringen en de voorwaarden?

Je vindt een handig overzicht in het
campagnedossier over de sociale
bescherming (2014)

Voor zelfstandigen bestaat ook een overbruggingsrecht en een stelsel van moederschapshulp ten gunste van vrouwelijke zelfstandigen.

Zoals gezegd bleek al snel dat de sociale zekerheid opgevat als verzekering niet voldoende bescherming kon bieden aan iedereen. Daarom werd naast het verzekeringsmechanisme ook de sociale bijstand opgezet. Die bestaat uit de tegemoetkomingen aan personen met een handicap, inkomensgarantie voor ouderen en het

leefloon (*FOD Sociale Zekerheid, 2017*).

De sociale bijstand kan enkel aangesproken worden wanneer je geen recht hebt op een andere uitkering of wanneer deze uitkering onvoldoende hoog is. De bijstand is wordt vaak gezien als het laatste vangnet, door het garanderen van een minimuminkomen. De bijstand hangt niet af van je eigen bijdragen aan de sociale zekerheid. Om recht te hebben wordt een mid-delenonderzoek gedaan.

3.3. Kenmerken van de sociale zekerheid

Er bestaan veel verschillende soorten socialezekerheidsystemen. Alle Europese landen kennen wel hun versie van sociale zekerheid, de een al meer uitgebreid dan de andere. We belichten hier een aantal kenmerken van de Belgische sociale zekerheid.

3.3.1. Levenstandaard behouden en armoedebestrijding

Het Belgisch sociale zekerheidssysteem heeft als eerste doel het behoud van de levensstandaard van de betrokkenen wanneer die getroffen wordt door een sociaal risico, zoals werkloosheid, ziekte of ouderdom. Dit is het verzekeringsprincipe. Je betaalt via je inkomen bijdragen om je te verzekeren. Op het moment waarop je dat nodig hebt, kan je genieten van een uitkering. Wanneer behoud van levensstandaard het doel is, zullen uitkeringen ook gelinkt zijn aan je laatst verdiende loon. Uitkeringen zijn dan hoger voor mensen die meer verdienden.

Zoals in het vorige deel beschreven, is er bij het ontstaan van de sociale zekerheid ook meer en meer aandacht gekomen voor mensen die zichzelf niet konden verzekeren via het systeem. Zo werd armoedebestrijding gaande weg ook een doel van de sociale zekerheid (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

Deze twee doelen van de sociale zekerheid zijn niet altijd eenvoudig te combineren. Beleidsmakers die de sociale zekerheid willen hervormen, willen vaak één van de twee doelen explicieter naar voren schuiven.

3.3.2. Solidaire herverdeling

De hierboven beschreven verzekering werkt niet zoals een normale verzekering. Er is namelijk geen band tussen de hoogte van de bijdragen die je moet betalen en het risico dat je loopt. De hoogte van je bijdragen hangt af van je loon, niet of je meer risico loopt om ziek of werkloos te worden. Een jongere betaalt evenveel voor de ziekteverzekering als een oudere. Dit

adventsactie welzijnszorg '78

HERVERDELEN JA!

**MODERNE
ARMOEDE
NEE!**

HERVERDELEN JA!

**MODERNE
ARMOEDE**

is een belangrijke vorm van solidariteit tussen mensen.

De sociale zekerheid wordt gefinancierd door bijdragen op het loon. Als werknemer betaal je 13,07% bijdragen op je brutoloon, je werkgever betaalt ongeveer 25% à 30% (VBO, 2019). Hoge lonen betalen ook hogere bijdragen. Deze bijdragen zijn niet begrensd. Een hoger loon verdienen, zal resulteren in hogere uitkeringen, maar er zijn plafonduitkeringen om dit te beperken. Zo wordt er herverdeeld van hoge inkomens naar lage inkomens (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

3.3.3. Sociaal investeren en activering

Vanaf de jaren '90 is er nog een derde doelstelling bijgekomen: de preventie van sociale risico's door sociale investering. Vanaf dan moet de sociale zekerheid als systeem zich ook gaan bezig houden met activering en wordt het belang van tewerkstelling benadrukt.

Activering is mensen aanzetten om te gaan werken, een opleiding te volgen, Het al dan niet toekennen van uitkeringen wordt gebruikt als stimulans om mensen te activeren. Deze nieuwe dimensie maakt het nog moeilijker om de oorspronkelijk doelen van de sociale zekerheid waar te maken. Het afnemen van uitkeringen waarvoor je hebt bijgedragen staat haaks op het verzekeringsprincipe. En daarnaast stoot activering altijd op de grenzen van de strijd tegen armoede voor de mensen die uit de boot vallen (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

3.3.4. Verplicht en universeel

Sociale zekerheid kan alleen voldoende zekerheid bieden als ze verplicht en universeel is. De risico's waartegen je wilt verzekeren, moeten verspreid worden over de hele populatie, over mensen met verschillende profielen.

Stel dat de sociale zekerheid zou werken als een privé-verzekering en niet verplicht zou zijn. Waarschijnlijk zouden dan alleen mensen aansluiten die een hoog risico op ziekte of werkloosheid hebben. Dan zou de verzekering vooral veel moeten uitbetalen en er zouden weinig bijdragen binnenkomen. Dat is onbetaalbaar voor de verzekeraar. Die zal er dan waarschijnlijk voor kiezen om hele hoge aansluitingspremies te laten betalen. Waardoor het systeem dus ontoegankelijk is en niet interessant. Alleen als de verzekering verplicht is, zullen mensen met hoge en lage risico's kunnen deelnemen. De sociale zekerheid moet dus universeel zijn met een verplichte aansluiting (Somers, 2019).

3.3.5. Goed voor het individu, goed voor de welvaart

De sociale zekerheid is goed voor jezelf. Het is in je eigen belang om beschermd te zijn tegen sociale risico's. En dat is ook zo voor elk individu. Maar de sociale zekerheid is ook van belang voor de stabiliteit van de economie in een land. Het zorgt mee voor welvaart (Somers, 2019).

De sociale zekerheid biedt namelijk niet alleen een minimumbescherming tegen armoede, maar probeert ook inkomenszekerheid te bieden aan iedereen. Door

het streven naar een behoud van de levensstandaard hoedt het systeem niet allen voor individuele risico's, maar ook collectieve risico's zoals een economische crisis. Omwille van de sociale zekerheid zullen economische crisissen sneller gevolgd worden door economische groei. Mensen kunnen immers nog steeds rekenen op een inkomen om uit te geven.

Maar er speelt nog meer. Doordat we onszelf collectief verzekeren, moeten we minder geld opzij zetten om ons te beschermen voor eigen risico's.

Matthias Somers legt dit het in het boek "Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden." met een theoretisch voorbeeld uit:

Neem een land met twintig inwoners. Elke inwoner heeft een gemiddeld jaarinkomen van € 1000. Stel iedereen heeft een kans op twintig om ziek te worden. De kost van de ziekte is € 1000.

Als iedereen elk jaar 50 bijdraagt aan een gemeenschappelijk fonds, blijft er voor elke inwoner € 950 over om te besteden en heeft het fonds toch de middelen om de zieke te betalen.

Als mensen beslissen om zelf te sparen voor het risico, duurt het 20 jaar voor ze € 1000 bij elkaar gespaard hebben. Indien je sneller ziek wordt, heb je geen bescherming.

Ze zouden ook kunnen kiezen om meer geld opzij te zetten, € 100 of € 200. Dan is het risico wel sneller bij elkaar gespaard. Maar ze kunnen dan maar € 900 of € 800 meer besteden. Dit

is nadelig voor de consumptie, dan gaat de algemene levensstandaard naar omlaag.

Ook voor banken en het toekennen van leningen speelt onze sociale zekerheid een rol. Met ons systeem van sociale zekerheid is een bank zekerder dat een terugbetaling mogelijk is, zelfs bij tegenslag. Op die manier geniet iedereen, ook wie zelf niet getroffen wordt door ziekte of werkloosheid, van het systeem van sociale zekerheid (Somers, 2019).

3.4. Sociale bescherming

De sociale zekerheid is dus een belangrijk onderdeel van de welvaartsstaat. Een welvaartsstaat is een staat waarbij de overheid zorg draagt voor het welzijn van de inwoners. De sociale zekerheid is de solidaire basis, maar het is zeker niet de enige manier om vanuit de overheid het welzijn van mensen te vergroten.

Sociaal beleid bestaat in verschillende vormen. Het doel is om de participatie van mensen in de samenleving te vergroten en armoede te bestrijden. Sociaal beleid gaat over sociale kortingen en sociale voorzieningen.

Sociale kortingen zijn bijvoorbeeld sociale tarieven voor energie of schooltoelagen en studiebeurzen. Al deze financiële ondersteuningsmechanismen worden gefinancierd vanuit algemene middelen, dus niet uit bijdragen op arbeid zoals de sociale zekerheid. Ze volgen dus geen verzekeringslogica.

Je kan recht hebben op deze tegemoetkomingen op basis van je statuut (leefloongerechtigde, persoon met een handicap) of je inkomen. Ze zijn dus niet

universeel en worden toegekend op basis van een objectieve of vastgestelde nood. Elk beleidsdomein en elke minister kent zo wel enkele sociale maatregelen toe.

Een andere vorm van sociale bescherming vinden we in de uitbouw van sociale voorzieningen. Een gekend en belangrijk voorbeeld zijn sociale woningen. De overheid gaat daarbij zelf voorzien in huisvesting voor mensen die anders uit de boot vallen. Maar ook gesubsidieerde kinderopvang is een voorbeeld van sociaal beleid voor mensen met een laag inkomen.

Alle beleidsmaatregelen samen kunnen we omschrijven als de sociale bescherming die een overheid biedt aan haar inwoners. Wanneer we pleiten voor meer sociale bescherming, gaat het dan ook daarover: sociale zekerheid én bijkomend beleid.

FRANCIS: VAN UIT HET NEST GEVALLEN VOGELTJE TOT VRIJWILLIGER.

Francis is geworteld in Kontich. Als verse vijftiger woonde ze er samen met twee van haar vijf kinderen en haar kleinzootje. Ze had er een scheiding opzitten, was in zichzelf gekeerd en sukkelde erg met haar gezondheid. Haar sociale contacten beperkten zich tot haar vele ziekenhuisbezoeken en de deurwaarder die af en toe ongewenst aan huis stond.

Haar gezondheid zorgde ervoor dat ze haar job moest opgeven en een invaliditeitsuitkering kreeg. Dat hier bijkomende rechten aan vast hingen daar was ze de eerste jaren niet van op de hoogte.

Francis voelde de nood aan verandering en ging op eigen vraag in collectieve schuldenregeling bij het OCMW. Het wegvallen van de bezoeken van de deurwaarder was een enorme last die van haar schouders viel. Maar dit was niet genoeg. Via een website bouwde Francis een vriendenkring op in Assenede. Ze zagen elkaar heel af en toe. Dit stimuleerde haar om naar een

voor haar onbekende regio te verhuizen en zo te kunnen breken met de situatie waar ze in zat. Na twee jaar zoeken vond ze eindelijk een appartement in Eeklo, niet in Assenede zoals gehoopt.

Het is januari 2013 wanneer Francis in haar nieuwe appartement intrekt. Er paste geen budgetmeter in, laat staan een kleerkast of wasmachine. De installateurs van de budgetmeter wezen Francis door naar het OCMW van Eeklo, daar zouden ze haar wel kunnen verder helpen met deze niet-installatie.

Francis had heimwee, ze vroeg zich af wat ze had gedaan: alleen naar een onbekende stad verhuizen, waarom? Zelfs het plaatselijk dialect was moeilijk te verstaan en zorgde soms voor nog meer vervreemding. Ze luisterde naar de mannen van de budgetmeter en stapte naar het OCMW. Daar kreeg ze Wouter toegewezen als begeleider. Francis noemt hem één uit de duusd. Hij raadde Francis aan om haar kledij te gaan wassen

in Wijkcentrum De Kring. Het goedkope wassalon daar bood een oplossing voor het ontbreken van een eigen wasmachine. Drie maanden later kon Wouter haar vertellen dat ze recht had om in de sociale kruidenier (ook in Wijkcentrum De Kring) te gaan winkelen. Ondertussen waren ze gestart met het afbetalen van haar schulden én kon ze zelfs €5 per maand sparen.

De eerste keer in Wijkcentrum De Kring voelde Francis zich als een uit het nest gevallen vogeltje. Maar de vrijwilligers en het personeel namen haar al snel onder hun vleugels waardoor ze zich welkom en aanvaard voelde. Een rondleiding door Melisa en het enthousiasme van vrijwilligster Mieke stimuleerden Francis om deel te nemen aan een aantal creatieve groepen. Langzaam maar zeker werden de plek die WDK is en de activiteiten die er doorgaan, dingen om naar uit te kijken. Francis kwam vaker over de vloer en in november 2013 startte ze zelf met vrijwilligerswerk in De Kring. Dit vervult ze nu in 2019 nog steeds met evenveel

enthousiasme én minder verlegenheid.

Als ze tijdens haar wekelijkse shift bij de groenten en fruit in de sociale kruidenier nieuwe bezoekers tegenover zich heeft, is dit soms een spiegel van haar verleden. De onwennigheid, schaamte en verlegenheid zijn zo herkenbaar voor Francis dat ze heel goed weet hoe belangrijk de babbeltjes zijn die zij en de andere vrijwilligers doen.

Wijkcentrum De Kring wordt gesteund als campagneproject.

Geef **kleur**
aan
solidariteit
Armoede uitsluiten

Welzijnszorg
**ARMOEDE
UITSLUITEN**

4

Sociale bescherming en de strijd tegen armoede

4.1. Impact van de sociale zekerheid op armoede

Armoedebestrijding is dan niet het enige of belangrijkste doel van de sociale zekerheid. Toch is de sociale zekerheid het belangrijkste mechanisme om te herverdelen binnen de welvaartsstaat. Door het toekennen van uitkeringen wordt armoede weggewerkt (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

TABEL 1: Armoederisicopercentage (<60% van het mediaan netto-inkomen)

	TOTAAL	VROUW	MAN
Voor alle sociale overdrachten	42,2	44,9	39,4
Na pensioenen	25,1	25,9	24,2
Na alle sociale overdrachten	16,4	17,2	15,6

Bron: Armoedebestrijding.be/ Statbel/EU-SILC 2018

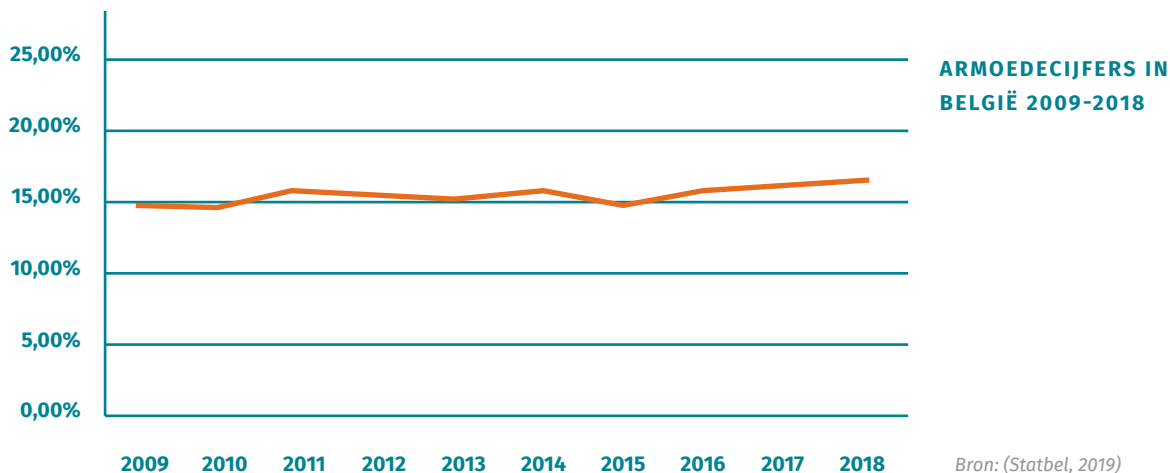
Iets meer dan 42% van de bevolking heeft zonder de sociale overdrachten in de sociale zekerheid geen inkomen boven de Europese armoedegrens. De pensioenen zijn daarin uitermate belangrijk. Het toont hoeveel mensen een beroep doen op onze sociale zekerheid. Dat er veel middelen gaan naar de sociale zekerheid is dan ook logisch. Elke inwoner van België doet in meer of mindere mate een beroep op de sociale zekerheid tijdens zijn leven.

25,1% van de mensen in België zou zonder de bestaande uitkeringen in de sociale zekerheid in armoede leven. Dit zijn mensen die geen voldoende inkomen uit arbeid of pensioen kunnen halen. Zonder sociale zekerheid zou

dus een vierde van de Belgische bevolking arm zijn. Dit zou een immense impact hebben op onze samenleving. De uitkeringen zorgen ervoor dat het armoederisico kan teruggedrongen worden tot 16,4%. De sociale zekerheid heeft een bepalende rol in het terugdringen van armoede.

Maar dat is nog altijd 16,4% van de bevolking met een risico op monetaire armoede. De sociale zekerheid slaagt dus niet in haar taak om armoede te doen verdwijnen. De armoedecijfers dalen ook niet. We slagen er dus niet in met het huidige systeem om echt het verschil te maken.

4.1.1. Stabiele armoedecijfers

De stabiliteit in de armoedecijfers verbergt de verschillen in armoederisico.

16,4% van de inwoners in België hebben een inkomen onder de Europese armoedegrens. Niet alle groepen in de samenleving worden even hard getroffen door een risico op armoede.

Het armoederisico van een aantal kwetsbare groepen stijgt. De helft van de werklozen heeft een risico om in armoede te leven. Dit tegenover 5% van de werkenden. Ook eenoudergezinnen (41,3 %) en huurders (37,2%) lopen een hoger dan gemiddeld risico op armoede. Het armoederisico voor mensen met een laag opleidingsniveau is op 10 jaar tijd gestegen van 22%

naar 27%. Dit terwijl het armoederisico voor mensen met een hoog opleidingsniveau rond de 6% stabiel blijft (Statbel, 2019).

Stabiele armoedecijfers zijn een gemiddelde, maar geven niet weer dat bepaalde groepen in onze samenleving het steeds moeilijker hebben. Groepen waarvoor de sociale zekerheid dus momenteel niet voldoende bescherming tegen armoede biedt.

4.1.2. Keuzes in armoedebestrijding

De welvaartsstaat slaagt er al vele jaren niet meer in om inkomensarmoede onder de bevolking op actieve leeftijd terug te dringen. Dat is zorgwekkend,

want we hebben immers een stabiele economische groei met steeds meer tewerkstelling. En ondanks de besparingen zijn de algemene sociale uitgaven niet afgenomen. Volgens Cantillon en Van Mechelen (2013) is de bescherming voor gezinnen nu lager dan in de jaren '80 en is de armoede bij gezinnen die leven van een uitkering toegenomen.

Om dit te begrijpen keren we even terug in de geschiedenis.

Eind jaren '70 wordt de sociale zekerheid getest. Er is veel werkloosheid, die men voor een deel probeert op te vangen door het brugpensioen. Dit zorgt voor hogere uitgaven voor de sociale zekerheid. Om de kosten terug te dringen, wordt beslist om langs de bijdragenkant de loongrenzen af te schaffen. Om de tewerkstelling te stimuleren, worden de eerste loonlastenverlagingen doorgevoerd, gecompenseerd met consumptiebelastingen. De uitkeringen groeien trager dan de welvaart. In eerste instantie wordt de keuze gemaakt om in het kader van armoedebestrijding de lagere uitkeringen te compenseren voor lage inkomensgezinnen (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

Na de crisis blijft het onevenwicht op de arbeidsmarkt. Het activeringsverhaal komt de sociale zekerheid binnen. Het inzetten op het verhogen van de laagste uitkeringen wordt losgelaten, omdat het belang van een groot genoeg verschil tussen loon en uitkering steeds belangrijker wordt.

In de periode tussen 1980 en 1990 is er als gevolg daarvan een stijging van de armoede bij werkarme gezinnen. De uitkeringen verliezen een stuk van hun kracht om armoede te bestrijden bij gezinnen die moeten rondkomen met een vervangingsinkomen.

De economische groei in de jaren '90 tot aan de crisis in de tweede helft van de jaren 2000 zorgde niet voor een kentering. De tewerkstelling steeg, waardoor de armoede voor sociale transfers (uitkeringen en pensioen) daalde. Maar de werkelijke armoede daalde niet. Meer jobs geeft niet automatisch het resultaat dat er minder armoede is. De geschiedenis leert ons dat zelfs in economisch goede tijden de sociale zekerheid er niet meer in slaagt armoede verder te doen dalen (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

4.2. Waarom is er toch nog altijd armoede?

4.2.1. Lage sociale minima

Hierboven bespraken we dat sinds de jaren 80 en 90 er niet meer ingezet wordt op het verhogen van de sociale minima (= minimumuitkering) om het verschil

met de minimumlonen niet te klein te maken. Wel zijn er nog inhaalbewegingen, bijvoorbeeld voor de invaliditeitsuitkeringen en het leefloon.

De welvaartsstijging die we hebben gekend, had niet

zozeer te maken met een stijging van de gemiddelde lonen of van de minimumlonen, maar wel door het tweeverdienersschap. Doordat koppels met twee uit werken gaan, wordt dit de nieuwe standaard. De sociale minima hebben hun achterstand wel ingehaald ten opzichte van de minimumlonen. Maar zowel de sociale minima, als de minimumlonen zijn ontoereikend als enig gezinsinkomen (Cantillon & Van Mechelen, 2013).

Indien je werkloos wordt in een gezin waar de partner werkt aan het minimumloon dan zal je inkomen nog steeds net boven de armoedegrens uitkomen. In een gezin waar beide partners langdurig werkloos zijn, ligt het gezinsinkomen ver onder de armoedegrens. Deze gezinnen hebben dus elke maand een tekort. Dit verschil met de armoedegrens is ook toegenomen over de jaren heen. Omdat gezinnen waar beide partners wel werken steeds hoger boven de armoedegrens uitkomen, vergroot het verschil tussen beide types gezinnen.

In 2017 voerde Welzijnzorg campagne onder de slogan '1 op 7 haalt de meet niet'. Hiermee wilden we de te lage uitkeringen aankaarten. Bijna alle minima liggen een heel stuk onder de Europese armoedegrens. Moeten leven van een uitkering staat bijna garant voor moeten leven in armoede.

De verschillen tussen minimumlonen en uitkeringen zijn klein. Zoals hierboven gezegd bepaalt de nieuwe standaard van tweeverdieners dat zowel uitkeringen als minimumloon eigenlijk te laag zijn. (Cantillon & Van Mechelen, 2013)

4.2.2. Werkarme gezinnen

Activering lijkt zijn doel gemist te hebben. Het aandeel werkarme gezinnen is niet teruggedrongen. De groei van tewerkstelling lijkt in de eerste plaats vooral aanwezig te zijn bij werkrijke gezinnen. Men noemt dit ook de 'polarisatie van de arbeidsmarkt.'

Hoeveel er in een gezin gewerkt wordt, hangt sterk samen met het sociaal profiel van deze gezinnen. Vaak zijn de ouders van deze gezinnen kort geschoold en werkten ze in slecht betaalde jobs. Het patroon herhaalt zich bij de volgende generatie. Het gaat vooral om werklozen en arbeidsongeschikten en in toenemende mate om (relatieve) nieuwkomers. Deze risico's hangen samen met de ongelijke kansen op de arbeidsmarkt, verschillende snelheid in vrouwenemancipatie en verschil in gezinssamenstelling. (Cantillon & Van Mechelen, 2013)

4.2.3. Armoedeval

In Vlaanderen spreken we veel minder over de 'armoedeval' en meer over 'werkloosheidsval'. Toch is armoedeval een betere benadering van het probleem. Het doet zich immers niet enkel voor bij mensen die een werkloosheidsuitkering krijgen.

Een armoedeval houdt in dat mensen ontmoedigd geraken om werk te aanvaarden, omdat dit hun

algemene financiële situatie eigenlijk niet beter maakt. Dit is zo wanneer het te verdienen loon en de uitkering bijna even hoog zijn. Maar het kan ook te maken hebben met het verlies van sociale voordelen verkregen op basis van statuut. Vele sociale correcties krijg je op basis van je statuut als leefloontrekkende. Wanneer je dan aan de slag gaat, verdien je misschien wel beduidend meer aan loon, een heel deel van je nieuw loon verdwijnt aan stijgende kosten.

“Wij wonen in een sociale huurwoning. De huur wordt berekend op het inkomen van 2 jaar geleden. Bij de jaarlijkse herberekening van de huurprijs steeg die opeens € 300 op basis van het inkomen van mijn ex-man. Maar ondertussen was ik alleenstaande geworden. Mijn mama kent gelukkig veel over de regelgeving. Zij wist dat je met je loonbrieven kan langsgaan bij de huisvestingsmaatschappij. Het is dan gelukt om de huurprijs terug naar beneden te krijgen. Nu ben ik sinds een maand terug halftijds aan de slag. De huurprijs zal nu weer snel stijgen. Het extra geld dat ik nu verdien zal voor een groot stuk opgaan aan die hogere huurprijs. Doordat mijn inkomen iets stijgt, verlies ik waarschijnlijk ook mijn verhoogde tegemoetkoming voor ziektekosten. Zo raak je eigenlijk wel ontmoedigd. Ik weet niet wie mij zou kunnen helpen. “

Heike (31), mama van twee kindjes

Ook kinderopvang is hier een voorbeeld van. Zeker voor alleenstaande ouders betekent werken extra kosten voor kinderopvang. Het is dan altijd een afwegen wat het beste is in welke situatie. Dit zijn geen makkelijke keuzes.

4.2.4. Onderbescherming

Een van de grootste problemen in de sociale bescherming die vaak onderschat worden, is de problematiek van de onderbescherming. Wanneer mensen in armoede hun rechten niet kunnen realiseren, noemen we dat ook non-take-up, het niet-opnemen.

Het is moeilijk om een zicht te krijgen op de grootteorde van het probleem van onderbescherming. Maar enkele voorbeelden van het Interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (hierna Steunpunt Armoedebestrijding) kunnen het probleem duiden.

Sociaal tarief voor gas en elektriciteit.

Vroeger kregen huishoudens een attest dat ze moesten doorgeven aan hun energieleverancier. In 2009 hadden 256.000 huishoudens recht op het sociaal tarief. In 2012 was dit gestegen naar 390.968. Wat was er veranderd? Het tarief werd nu automatisch toegekend. 35% van de begunstigden nam dit recht dus niet op toen ze nog zelf de nodige stappen moesten ondernemen tegenover hun energieleverancier.

Huurpremie

Dit is een premie voor mensen die minstens vier jaar op de wachtlijst van een sociale woning staan en voldoen aan de voorwaarden op vlak van inkomen

en huurprijs. Potentiële rechthebbenden krijgen een aanvraagformulier toegestuurd. Als zij dit samen met hun huurcontract terugsturen, kan de aanvraag behandeld worden. Slechts 53% van de mensen die deze brief krijgt, stuurt het ook terug en slechts 41% krijgt effectief de huurpremie.

Verhoogde tegemoetkoming in de gezondheidszorg

Personen met verhoogde tegemoetkoming betalen minder remgeld en kunnen gebruik maken van de derdebetalersregeling. Een deel van de rechthebbenden krijgt deze verhoogde tegemoetkoming automatisch. Andere mensen met een laag inkomen kunnen zelf een aanvraag indienen bij de mutualiteit. CM investeerde om zelf proactief mensen te contacteren. Ze contacteerden 55.000 mensen. Deze aanpak zorgde voor een verviervoudiging van de verhoogde tegemoetkoming.

Het Steunpunt Armoedebestrijding verzamelde getuigenissen en analyses tijdens het overleg dat zij organiseren. De redenen voor het niet opnemen van rechten zijn meer divers dan enkel een gebrek aan informatie.

Het gaat evenzeer over het gevoel van minachting waar mensen in armoede mee te maken krijgen in hun toegang tot rechten. Ze voelen niet aan dat zij vanuit het beleid rechten hebben.

“Hoe kan men geloven dat men rechten heeft wanneer men jarenlang op een wachtlijst voor een sociale woning staat? Wanneer vervangingsinkomens en soms zelfs inkomsten uit arbeid niet toelaten om menswaardig te leven?” (Van Hootegem & De Boe, 2017)

Ook gevoelens van schaamte kunnen er voor zorgen dat mensen hun rechten niet openen. Ondanks pogingen om het imago van het OCMW op te poetsen, blijft het voor veel mensen toch nog steeds een stigma om aan te kloppen voor hulp.

Daarnaast is niet elk gevolg van een recht positief. Huursubsidies bijvoorbeeld worden enkel toegekend als woningen voldoende kwalitatief zijn. De huurder heeft echter bij het zoeken naar de woning geen enkel zicht of deze woning wel zal voldoen aan de eisen van de overheid.

Soms weten mensen wel dat ze rechten hebben, maar niet welke rechten. Informatie is niet altijd beschikbaar op plaatsen waar mensen in armoede wonen of vaak komen. Ook is de informatie niet altijd begrijpelijk geformuleerd. Bij wie kan iemand terecht om informatie te vragen? Ook beroepskrachten kennen soms niet alle rechten of denken te snel dat iemand geen recht heeft.

Uiteraard is het kennen van je rechten en het durven opnemen ervan één zaak. Zelfs wanneer je je rechten kent en wenst op te nemen, maken complexe procedures het soms moeilijk. Ze worden omschreven als een “hindernissenparcours”: veel administratieve stappen, controles, officiële papieren...

Wanneer mensen denken dat hun rechten geschonden worden, kunnen zij beroep aantekenen of eventueel een rechtszaak aanspannen. Maar ook de toegang tot justitie is niet vanzelfsprekend voor mensen in armoede. Ook daar zijn de drempels groot: de kostprijs, het taalgebruik, de administratieve vaardigheden die nodig zijn (Van Hootegem & De Boe, 2017).

Hoe kunnen we non-take-up vermijden?

De wetgever heeft een belangrijke taak te spelen. De wetgever moet duidelijke wetten maken. De voorwaarden om van rechten te genieten moeten rechtvaardig zijn. De wetgever moet de toegankelijkheid van rechten bewaken en non-take-up meten en bestrijden.

Vaak wordt digitalisering beschouwd als een manier om aanvragen makkelijker te maken. Maar gezien de digitale kloof is dit allesbehalve het geval voor alle mensen. Digitalisering is zeker nuttig en kan tijdswinsten opleveren die kunnen besteed worden aan begeleiding van mensen die het moeilijker hebben om hun aanvragen (digitaal) te doen.

Automatisering van rechten kan wel zorgen voor een beter opname van rechten. Automatische rechtentoekenning wil zeggen dat rechten worden toegekend zonder dat de rechthebbende hiervoor een aanvraag moet indienen. Ook hier komt het erop neer

dat wanneer de wetgeving steeds complexer gemaakt wordt, het automatiseren van rechten eigenlijk moeilijker wordt. Daarnaast mag het automatisch toekennen van rechten er niet toe leiden dat er niet meer naar de individuele situatie kan gekeken worden wanneer dat nodig is. OCMW's moeten bijvoorbeeld nog altijd naar de persoonlijke situatie van mensen kunnen kijken en eventueel aanvullende steun aanbieden.

Ook organisaties en diensten op het terrein hebben hun steentje bij te dragen bij het vermijden van non-take-up. Dienstverlenende organisaties nemen best hun werking regelmatig onder de loep met betrokkenheid van de cliënten. Ook het proactief zoeken naar rechthebbenden, zoals het voorbeeld van CM hierboven, is een goede manier om onderbescherming tegen te gaan.

(Van Hootegem & De Boe, 2017)

“Normaal moet je een afspraak hebben,’ weet Marc mij te vertellen,’ maar vorige keer is het mij ook gelukt zonder.’ Weer die knipoog erbij. Ik ben er niet gerust in. Mijn ervaringen met administratieve diensten zijn niet zo hoopgevend.

In de centrale hal staat aangegeven dat we eerst een nummertje moeten nemen. Bij het touchscreen staat een oudere dame. Ik vermoed dat ze op straat leeft. Twee grote propvolle tassen van de Aldi die zeker al maanden in gebruik zijn, gezien de versleten handvatten. Al vloekend gaat ze weg. Geen idee wat er is gebeurd. Twee minuten later komen we erachter. Het touchscreen doet het niet. Ik kijk in de zaal rond, op zoek naar een oplossing. Iemand van het personeel komt naar ons toe.

‘Het systeem werkt pas vanaf kwart over acht. De loketten gaan trouwens pas om half negen open.’ De man is vriendelijk, maar richt zich alleen tot mij, alsof Marc er niet is.”

Het verhaal van Marc – uit Aan de onderkant ligt de lat altijd hoger. Een nieuw boek van ATD Vierde Wereld over vooroordelen en armoede.

Meer info: www.aandeonderkant.be

4.2.5. Mattheuseffecten

“Aan wie heeft zal gegeven worden en hij zal overvloed hebben, maar wie niets heeft, zal ook het weinige afgenomen worden dat hij bezit.” (Mattheüs 13:12)

Ondanks de nadruk op het herverdelende karakter van de sociale zekerheid en het sociaal beleid zijn ook hier Mattheuseffecten te vinden. Mattheuseffecten werden onder de aandacht gebracht in de jaren 1980 door professor Deleeck. Hij argumenteerde dat hogere inkomensgroepen relatief gezien meer voordeel halen uit sociale voorzieningen dan lagere inkomensgroepen en bijgevolg meer sociale overheidsuitgaven naar zich toe halen.

Dit is vaak een onbedoeld effect. Omwille van een aantal sociaal-culturele factoren, slagen mensen uit hogere inkomensgroepen er beter in om een aantal voordelen van de welvaartsstaat aan te trekken. Meer sociale overheidsuitgaven betekenen dus niet altijd meer herverdeling van hogere inkomensgroepen naar de laagste inkomensgroepen (Cantillon, 2016).

Maar de Mattheuseffecten ontstaan niet alleen omdat hogere sociale categorieën bijvoorbeeld meer kennis hebben over gunsttarieven of subsidies. Ze kunnen ook te maken hebben met de doelen die de welvaartsstaat stelt.

De nieuwe doelstelling om sociale zekerheid ook in te zetten om de combinatie arbeid en zorg makkelijk te maken, via ouderschapsverlof en tijdskrediet, zorgt voor een omgekeerde herverdeling. Deze uitkeringen komen niet terecht bij werkarme gezinnen.

Tegelijk zijn veel ouders met een laag inkomen uit arbeid en eenoudergezinnen niet in staat ouderschapsverlof op te nemen, omwille van het lage vervangingsinkomen. Hoewel de wetgever waarschijnlijk niet die intentie had, blijkt het systeem toch ontoegankelijk voor bepaalde groepen.

Met de komst van het activeringsdiscours is er meer aandacht voor betaalbare kinderopvang dan voor de versterking van de werkloosheidsuitkeringen. Kinderopvang wordt de facto meer gebruikt door ouders die werken.

De bescherming van de middenklasse is politiek interessanter dan de bescherming van mensen in armoede. De nadruk op het discours dat “werken moet lonen” maakt dat er minder steun is in de publieke opinie voor maatregelen die specifiek gericht zijn op werkarme gezinnen (Cantillon, 2016).

Maar ook het bevoordelen van bepaald gedrag, dat impliciet niet toegankelijk is voor alle inkomensgroepen, kan een Mattheuseffect met zich meebrengen. Een typisch voorbeeld hiervan zijn de fiscale gunsttarieven voor eigenaars. Eigenaarschap wordt vanuit de overheid beloond, maar niet iedereen heeft mogelijkheden om een woning te kopen. Ook energiezuinige maatregelen of renovatiepremies gericht op eigenaars, versterken verder de Mattheuseffecten op de woonmarkt.

Het is belangrijk om Mattheuseffecten in kaart te brengen en te onderzoeken. Zeker wanneer men merkt dat de betaalbaarheid van het systeem in vraag wordt gesteld, is het belangrijk te weten dat niet alle sociale uitgaven per definitie herverdelend zijn. In tegendeel, de nieuwe doelen van de sociale zekerheid (active-

ring, combinatie arbeid en gezin) staan zelf tegenover het klassieke doel van bescherming voor de meest kwetsbare (Cantillon, 2016). De basis, iedereen heeft recht op een menswaardig leven, komt soms in de verdringing. Wanneer de nadruk ligt op het steunen en/of belonen van mensen die werken, rijst de vraag welke steun werkarme gezinnen dan nog mogen krijgen? Wanneer het hebben van werk bepaalt of je recht op een menswaardig leven kan laten gelden, hebben we de facto geen sociale bescherming en welvaartsstaat meer. Dit is een zorgwekkende evolutie in het politiek discours.

4.2.6. Ongelijkheidsmechanismen

Mattheuseffecten beperken zich niet tot het specifiek sociaal beleid of sociale voorzieningen. Ongelijkheid speelt een rol op heel veel domeinen.

We verwijzen hier graag naar het dossier “Eén op vijf loopt school in de buitenbaan”. Onderzoek over de jaren heeft aangetoond, dat het onderwijs er niet in slaagt de ongelijkheid tussen mensen weg te werken, in tegendeel de ongelijkheid vergroot.

Dit is een algemeen principe dat armoede zeer persistent maakt. Want ook op de arbeidsmarkt zien we die ongelijkheid. Gezinnen met een laag inkomen komen vaak zelf uit een gezin met een laag inkomen en korte scholing.

Deze versterking van armoede toont hoe armoede een netwerk van sociale uitsluitingen is, waar elk levensdomein een invloed heeft op een ander. We komen niet met een gelijkaardige achtergrond aan de start en aan de meet is de afstand alleen maar groter geworden.

GUILLAUME IN DE TANDEM

Guillaume is een alleenstaande man van 52 jaar. Hij werkt 3 halve dagen in een sociale leerwerkplaats. Door te zwaar werk als havenarbeider heeft hij pijn en last in armen en schouders. Wegens evenwichtsproblemen kan hij zich niet verplaatsen met fiets of moto. Hij heeft een beperkt inkomen van € 1.100.

Zes jaar geleden woonde hij in een afgelegen, armzalige chalet. Hij kreeg financiële hulp en psychologische ondersteuning van het OCMW. Hij had geen contact meer met zijn familie en minimale sociale contacten. Enkel zijn hond gaf hem gezelschap en levenszin. Hij dreigde zijn uitkering fors te zien dalen wegens langdurige werkloosheid. Hij voelde zich niemand. Hij was de wanhoop nabij.

Er kwam een kentering in zijn crisissituatie door samenwerking van verschillende hulpdiensten. Hij kon gaan werken in een sociale leerwerkplaats waardoor zijn inkomen en zijn sociale contacten verhoogden. Zijn eigenwaarde “ik kan nog wel iets” werd er door opgekrikt. Het Sociaal Verhuurkantoor bezorgde hem een betere woning, dicht bij een stadscentrum. Via een buddy van de plaatselijke Welzijnsschakel kwam hij in contact met andere mensen die het ook moeilijk had-

den. Geleidelijk aan ging hij zich thuis voelen in deze groep en kon hij in de dialooggroep zijn verhalen kwijt en kon hij anderen dienstbaar zijn.

Een nog grotere doorbraak en groei kwam er toen hij deel ging uitmaken als actief lid van vzw De Tandem, een burgerbeweging die acties opzet om solidariteit en duurzaamheid te stimuleren. In de Repair Cafés die vzw De Tandem tweemaandelijks organiseert is hij de barman en hij maakt inmiddels als werkend lid deel uit van deze vzw.

Geleidelijk aan groeide bij hem het besef dat hij nog meer mogelijkheden in zich had. Hij ging deelnemen aan vormingen van Welzijnschakels en nam deel aan hun regionale vergaderingen. Hij maakt deel uit van de werkgroep die elk jaar op 17 oktober de armoede onder de aandacht van de beleidsmakers brengt door een grote openbare manifestatie te houden. Van uit een hopeloze crisissituatie is Guillaume, door de warme bezorgdheid en goede samenwerking van velen, geëvolueerd tot een zelfbewuste man die stap voor stap naar een leefbaar en zinvol leven streeft.

Vzw De Tandem wordt gesteund als campagneproject

ondanks

CRISIS

SOLIDAIR

adventsactie welzijnszorg '80

5

Maatschappelijke uitdagingen voor de sociale zekerheid

De sociale zekerheid krijgt eigenlijk vooral aandacht wanneer het over de betaalbaarheid ervan gaat. Ons systeem van sociale zekerheid zou onbetaalbaar zijn omwille van de vergrijzing. Of migratie zal er voor zorgen het systeem in elkaar zal stuiken. Wij gaan niet mee in deze doemscenario's maar geven toch graag een genuanceerd beeld mee over deze aspecten in het maatschappelijk debat.

5.1 Vergrijzing

Vergrijzing betekent dat er een stijging is van het aandeel ouderen in de samenleving. De sterke toename van het aantal ouderen is te wijten aan de stijging van de levensverwachting en het dalende aantal geboorten. De vergrijzing krijgt veel aandacht omdat momenteel de babyboomgeneratie geboren tussen 1945 en 1964 de wettelijke pensioenleeftijd bereikt.

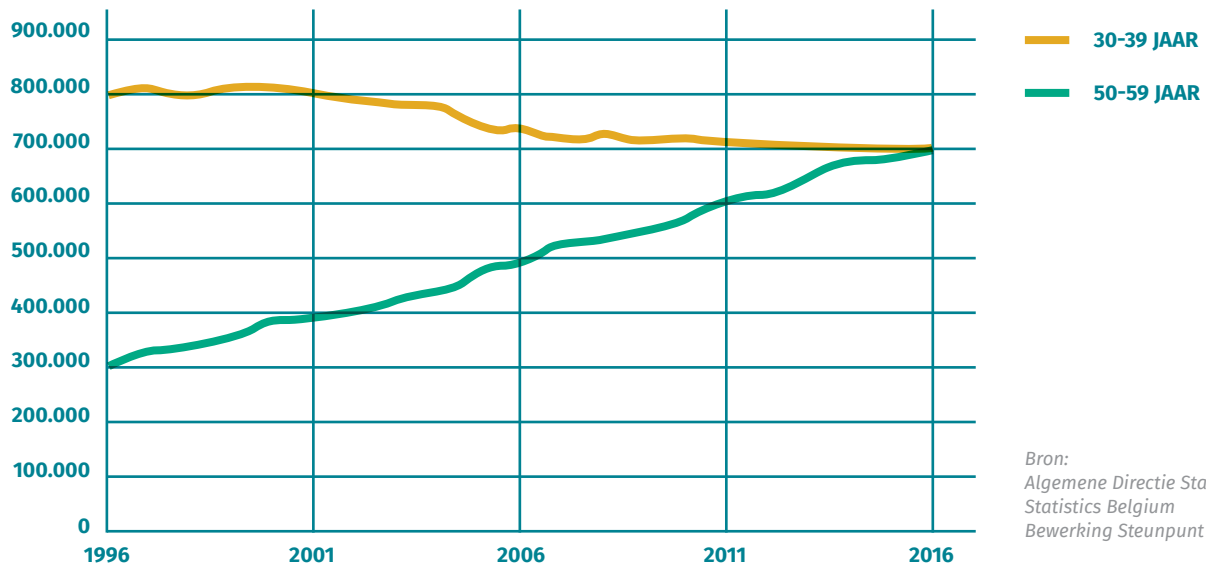
Vergrijzing zorgt langs de ene kant voor hogere uitgaven in de sociale zekerheid als het over pensioen en gezondheidszorg gaat. En langs de andere kant voor minder mensen op actieve leeftijd die kunnen bijdragen aan de sociale zekerheid.

5.1.1. Vergrijzing en gezondheidszorg

Veel ziekteproblemen komen meer voor op hogere leeftijd. Dit maakt dat uitgaven in de gezondheidszorg hoger zijn voor ouderen dan voor de actieve bevolking. Daarnaast zorgt de technologische vooruitgang van de medische industrie voor duurdere prestaties.

Het pessimisme over de stijgende kosten als gevolg van de vergrijzing kan ook omgezet worden naar een vertrouwen in de maatschappelijke vooruitgang. De gezondheidszorg neemt nu al een belangrijke plaats in, in onze economie. Die plaats zal nog versterkt worden

TABEL 2: AANTAL WERKENDE DERTIGERS EN VIJFTIGERS | VLAAMS GEWEST | 1996-2016

Bron:
Algemene Directie Statistiek
Statistics Belgium
Bewerking Steunpunt Werk

met grote mogelijkheden op het vlak van jobcreatie en creatie van welvaart en welzijn.

De bezorgdheid om de groeiende kosten in de gezondheidszorg brengt in zowat alle welvaartsstaten de discussie op gang naar de nood aan bijkomende zorgverzekeringen. In België werd voorlopig gekozen voor een gemengd systeem. Er zijn private verzekeringen, maar een aanzienlijk deel van de nieuwe risico's werden opgevangen door de huidige ziekteverzekering. Ondanks de verhoogde budgetten in de zorg blijft voor veel ouderen de betaalbaarheid voor hun verblijf in een woonzorgcentrum te hoog. De dagprijs blijft te hoog in verhouding tot hun inkomen. Een oplossing hiervoor aanbieden zal een grote uitdaging zijn voor de komende regering (*Pacolet, 2007*).

Met de Vlaamse zorgverzekering werden nieuwe bijdragen geïnd om een extra zorgverzekering te kunnen aanbieden. Nieuwe financieringsmodellen zullen gezocht moeten worden. Hierbij is het nodig om steeds

5.2. Migratie

In het debat rond de betaalbaarheid van de sociale zekerheid wordt migratie vaak aangehaald. Het zou de toestroom aan nieuwkomers zijn die maakt dat de sociale zekerheid onbetaalbaar zou worden. Of het zou onze goede sociale zekerheid zijn die mensen aantrekt om zich hier te vestigen.

De discussie is brandend actueel. Zo wordt er uit verschillende hoeken de toegang voor nieuwkomers ter

rekening te houden met de financiële draagkracht van de meest kwetsbaren in de samenleving. Forfaitaire belastingen wegen altijd zwaarder door voor mensen met een laag inkomen.

5.1.2. Pensioenen en arbeidsmarkt

Op dit moment zijn er evenveel werkende vijftigers als werkende dertigers. In 1996 waren er nog bijna drie keer meer dertigers aan de slag. De oorzaak is bijna volledig te wijten aan de vergrijzing. Wanneer de huidige generatie vijftigers met pensioen gaat, staan er niet genoeg jongeren klaar om hun jobs in te vullen.

Praktisch het hele systeem van sociale zekerheid is gebaseerd op bijdragen op arbeid. Wanneer er minder werkenden zijn bestaat de vrees dus ook dat het systeem zichzelf niet meer in stand kan houden. Daarnaast betekent meer mensen op pensioen ook meer uitgaven in de pensioenen.

discussie gesteld of klinken er voorstellen om sociale rechten te koppelen aan legale verblijfsduur.

Het zou immers onze goede sociale zekerheid zijn die migranten zou aantrekken. Deze theorie is gebaseerd op het mensbeeld dat menselijk gedrag bepaald wordt door rationele kosten-baten analyses. Wanneer de baten van migratie hoger liggen dan de kosten ervan, zullen mensen beslissen hun land te verlaten. Aange-

zien goede sociale bescherming de opbrengsten voor migranten verhoogt, zou dit dus tot meer immigratie leiden. Tegenstanders van migratie willen dan ook migranten en vluchtelingen afschrikken door niet té genereus te zijn naar nieuwkomers. Er is geen enkele wetenschappelijk bewijs voor het bestaan van aanzui-geffecten. Omvangrijke welvaartsstaten trekken niet meer migranten aan dan minder genereuze systemen. Het idee dat een migrant gaat shoppen voor de beste sociale bescherming is te simplistisch om een complex fenomeen als migratie te verklaren. Er zijn talloze push en pull factoren die maken dat mensen de beslissing nemen om hun land te verlaten (*Meuleman, 2016*).

We verwijzen graag naar andere experts over de redenen waarom mensen hun land verlaten om zich elders te vestigen. In dit dossier beperken we ons tot solidariteit binnen onze landsgrenzen met rechten voor iedereen. Maar tegelijkertijd voelen we ons sterk verbonden met mensen in armoede in heel de wereld. Ook daar mogen we niet weggijken van de ongelijkheid, maar volop kiezen voor solidariteit.

Voorlopig hebben in ons huidige systeem nieuwkomers over het algemeen gelijke rechten. Dit wil ook zeggen dat ze aan dezelfde voorwaarden moeten voldoen willen ze gebruik maken van de sociale zekerheid. Een groot struikelblok voor nieuwkomers is hun toegang tot de arbeidsmarkt. Indien de overheid het potentieel aan arbeidskrachten onder migranten beter wil benutten, zullen extra investeringen nodig zijn. Investeringen in opleidingen en vorming, begeleiding, anti-discriminatiemaatregelen, ...

Solidariteit met mensen zonder wettig verblijf

In de zoektocht naar solidariteit, komt de vraag “met wie zijn we en willen we solidair zijn?” vaak naar boven. Een van de meest kwetsbare groepen in onze Belgische samenleving zijn mensen zonder wettig verblijf.

Omwille van hun verblijfstatus hebben zij maar een zeer beperkte toegang tot rechten en diensten in België. Ze kunnen maar zeer moeilijk hun (mensen) rechten laten gelden. Een aantal rechten zouden gewaarborgd moeten zijn, al is de realiteit soms anders.

- het recht op onderwijs voor minderjarigen
- het recht op dringende medische hulp
- het recht op sociaaljuridische bijstand
- het recht om te huwen
- arbeidsrechten (eerlijk loon, verlof...)

(Agentschap Integratie en Inburgering, 2019)

De onzekere situatie van mensen zonder wettig verblijf maakt hen kwetsbaar voor uitbuiting. Ze kunnen meestal niet aankloppen bij overheidsinstanties. Ook voor deze groep mensen zijn het vooral vrijwilligers en verenigingen die zich hun lot aantrekken. Veel noodhulpinitiatieven kennen onder hun doelpubliek mensen zonder wettig verblijf die nergens anders terecht kunnen.

Voor Welzijnszorg is het duidelijk. Armoede is altijd een onrecht. Iedereen die er door getroffen wordt, moet kunnen rekenen op solidariteit.

5.3. De sociale zekerheid is betaalbaar

Momenteel gaat er 21% procent van ons BBP naar de sociale zekerheid. Dit is zeker niet meer dan in andere landen en zeker niet als je de grote hoeveelheid taken die onze sociale zekerheid telt, vergelijkt (Tirez, 2019). De bescherming die via de sociale zekerheid gerealiseerd wordt, gaat ver. Zoals eerder gezegd, zorgt onze sociale zekerheid voor een stabiliteit in de economie en zorgt ze ervoor dat mensen een hoog besteedbaar inkomen hebben.

Hoge uitgaven in de sociale zekerheid zijn dus perfect te legitimeren. Er is geen wetmatigheid die zegt dat een land maar zoveel mag uitgeven aan sociaal beleid. Er kan gekozen worden om meer te investeren in de sociale zekerheid. Het is een maatschappelijke keuze, een keuze die we samen maken op basis van wat we belangrijk vinden. Het gaat om noden waarvan we als samenleving gezegd hebben, dat we er samen verantwoordelijkheid voor willen dragen. De betaalbaarheid van ons systeem is een legitieme bezorgdheid. Maar ze moet steeds in het juiste perspectief bekeken worden.

5.3.1. Besparingen in de sociale zekerheid

De sociale uitgaven in België staan steeds meer onder druk. De uitgaven van de sociale zekerheid blijven jaar naar jaar stijgen. De laatste jaren werd op verschillende keren geprobeerd om de uitgaven van de sociale zekerheid te drukken.

Het gaat dan bijvoorbeeld over het strenger maken van het brugpensioen, het verhogen van de pensioenleef-

tijd, de degressiviteit in de werkloosheidsuitkeringen en het activeren van langdurig zieken. Al deze maatregelen hebben een tweeledig doel. Langs de ene kant zorgen dat er minder wordt uitgegeven aan werkloosheidsuitkeringen, pensioenen en ziekte-uitkeringen. En langs de andere kant meer inkomsten voor de sociale zekerheid genereren door de werkzaamheidsgraad te verhogen.

Besparingen in de sociale zekerheid zijn geen gemakkelijke materie. Vaak wordt er ook niet echt bespaard, maar wordt de kost van de ene naar de andere tak geschoven.

Activering van langdurig zieken.

Mensen die langdurig ziek zijn, maar wel een arbeidscontract hadden worden aangemaand om samen met hun werkgever te bekijken of het hervatten van het werk, eventueel aangepast, mogelijk is. De arbeidsgeneesheer kan oordelen dat werken inderdaad haalbaar is, maar niet in de functie of job die voorheen gedaan werd. De werkgever is dan verplicht om te onderzoeken of aangepast werk mogelijk is binnen het bedrijf. Sommige werkgevers kunnen echter geen aangepast werk aanbieden of wensen dit niet doen. Het gevolg is dat mensen ontslagen worden wegens 'medische overmacht'. De persoon in kwestie zal dan ingeschreven worden als werkzoekende en een werkloosheidsuitkering krijgen terwijl hij zoekt naar ander werk. In dit geval is er dus geen besparing voor de sociale zekerheid gerealiseerd.

Sanctioneren van werkzoekenden

Wanneer de VDAB van oordeel is dat iemand zich niet houdt aan het afgesproken traject en niet genoeg moeite doet om werk te zoeken, kan VDAB de werkzoekende sanctioneren door hem tijdelijk geen werkloosheidsuitkering uit te keren. Ook hier treedt dan vaak verschuiving op. De werkzoekende krijgt tijdelijk geen werkloosheidsuitkeringen, maar wanneer dit tot gevolg heeft dat rekeningen of huur niet kunnen betaald worden, zal de persoon kunnen aankloppen bij het OCMW. Daar kan hij recht hebben op leefloon en eventueel aanvullende steun. De verschuiving zorgt hier ook voor een verschuiving van de financiering, want het leefloon wordt niet betaald uit de bijdragen op arbeid, maar uit algemene middelen en voor ongeveer 50% gefinancierd door de gemeenten. Het strenger maken van de voorwaarden in de werkloosheid is dus geen manier om te besparen.

De besparingen in de sociale zekerheid worden verkocht als noodzakelijk om het systeem te redden. Als het over het pensioen gaat, gaat het stevast over de betaalbaarheid van het systeem en niet over het belang van voldoende hoge wettelijke pensioenen om te kunnen deelnemen aan de maatschappij. Bij besparingsrondes worden mensen tegen elkaar op gezet: zij die bijdragen aan het systeem versus zij die er gebruik van maken. Maar zoals eerder gezegd, gebruikt iedereen de sociale zekerheid op de een of andere manier. En vergeet men het belang van de sociale zekerheid voor de economie.

5.3.2. Inkomsten voor de sociale zekerheid

Daarnaast loopt het ook aan de inkomstzijde van de sociale zekerheid stilaan mis. Loonlastendalingen worden doorgevoerd om de tewerkstelling te stimuleren. Minder inkomsten voor de sociale zekerheid zouden in theorie gecompenseerd worden door de creatie van jobs. Meer jobs betekent minder uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen en meer sociale bijdragen in totaal.

De laatste taxshift moest de economie de nodige ademruimte geven om jobs te creëren. Helaas bleek de aangroei in tewerkstelling niet samen te hangen met de bijdrageverlaging.

Een ander probleem aan de inkomstzijde zijn de vele systemen die opgezet worden om de sociale zekerheid te omzeilen. Het gaat dan zowel om de zogenaamde extralegale voordelen, waarbij loon niet uitgekeerd wordt in brutoloon maar in de vorm van alerhande voordelen, maaltijd- en ecocheques, salariswagens, winstpremies, enz. Op vraag van de federale overheidsdienst sociale zekerheid werd berekend dat de sociale zekerheid minstens 2,6 miljard aan inkomsten misloopt door deze systemen (*Smet, 2019*).

Ook alternatieve statuten zoals flexi-jobs en onbelast bijverdienen zorgen niet voor de opbouw van sociale rechten. Ook mensen die werken voor een platform (zoals Uber en Deliveroo) komen soms voor onaangename verrassingen te staan wanneer blijkt dat ze geen beroep kunnen doen op de sociale zekerheid. Naast de gevaren voor het individu zijn deze systemen ook nadelig voor ons sociale zekerheidssysteem.

HAYLIE RIJDT MET EEN FIETS VAN DE FIETSBIEB

“Haylie (11) doet niets liever dan met de fiets op de wijk rondrijden.” Dat zegt haar stiefmama, Cindy. Haylie heeft een fietsje van de Fietsbieb, van Staden. De Fietsbieb is een soort bibliotheek waar je in plaats van een boek een kinderfiets kunt lenen. Je betaalt lidgeld en een waarborg. Wil je de fiets omruilen omdat hij te klein is of omdat je een andere wil, dan kan dat op elk moment. Cindy: “We zijn heel bij met het initiatief. Het is ook een heel mooie fiets waar Haylie mee kan fietsen en hij is tiptop in orde.”

Het gezin van Jurgen en Cindy uit Westrozebeke (Staden) telt drie kinderen: Haylie (11) (dochter uit eerste relatie van Jurgen), Laura (6) en Chelsey (4). Er is een vierde kindje op komst.

Jurgen en Cindy werken allebei. Cindy bij een vleesverwerkingsbedrijf waar ze al 10 jaar vlees inpakt. Het jonge gezin woont in een sociale woonwijk. De ouders van Cindy wonen naast de deur, de kleinkinderen gaan er vaak en graag naartoe. Als er geen school is, is het vaak een komen en gaan, soms blijft één van de kinderen ook slapen bij opa of oma.

Jurgen en Cindy zijn lid van de Welzijnsschakel 't Vlammeke in Westrozebeke. Rika Van Robaeys (die zelf mama is van twee kinderen en oma van vier kleinkinderen) komt regelmatig langs bij Jurgen en Cindy. 't Vlammeke organiseert ook elke maand een ontmoetingsbijeenkomst.

Rika: ‘We brengen mensen samen. We doen leuke dingen.’ Cindy (enthousiast): ‘Dan spelen we bv. bingo. Of we gaan bowlen. Of zwemmen. We doen elk jaar ook een uitstap naar zee. Dat is heerlijk voor de kinderen.’ Rika: ‘Ik help, samen met andere vrijwilligers, ook bij de voedselbedeling. We hebben tevens een winkel met tweedehandskledij. We verwijzen mensen ook regelmatig door, of we gaan mee, naar de dokter of het OCMW. Of naar de Fietsbieb. Dat is een heel lovenswaardig initiatief voor heel veel jonge gezinnen met kleine kinderen. Ik vind het knap dat gezinnen in armoede een waardebond krijgen ter waarde van 20 euro waarmee ze het lidgeld kunnen betalen. Het gezin betaalt dan enkel nog 20 euro waarborg voor de fiets.’

Tekst: Dominique Coopman

De Fietsbieb van Beweging.net wordt gesteund als campagneproject

ARMOEDE
UITSLUITEN!

ADVENTSACTIE
25de CAMPAGNE **WELZIJNSZORG**
POSTREKENING 03 - 03

6 Effectiviteit van de sociale bescherming

De welvaartsstaat (en sociale zekerheid) heeft haar doel om de armoede te bestrijden niet gehaald. De armoede is niet verdwenen in ons land en de laatste jaren slagen we er niet in om nog echte vooruitgang te boeken.

De sociale overheidsuitgaven zijn wel blijven stijgen, maar zonder echte impact op het armoedecijfer. Dat hoeft ook niet te verwonderen. We spraken hierboven al dat het verzekeringsprincipe eigenlijk het belangrijkste doel is van de sociale zekerheid en dat ook Mattheuseffecten een rol spelen. Sociale uitgaven zijn dus niet synoniem aan herverdeling van rijk naar arm. De herverdelende werking is belangrijk, maar is kleiner dat meestal gedacht. Dit is een logisch gevolg van de keuze voor een universeel systeem, dat niet enkel gericht is op mensen in armoede (Cantillon, 2016).

6.1. De verdeling van de sociale uitgaven in België

	OMVANG	VERDELING OVER KWINTIELEN				
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q5
Totale uitgaven uitkeringen	13,3	29,1	21,6	19,3	15,6	14,4
Totale uitgaven voor diensten	24,4	19,7	18,7	21,5	20,6	19,5
Gezondheidszorg	10,9	17,5	17,8	20,9	21,1	22,8
Leerplichtonderwijs	7,3	21,9	18,9	22,9	19,3	17,1
Hoger onderwijs	2	17,9	18,1	22,4	24,3	17,3
Kinderopvang	2	20,9	17,9	18,7	23,1	19,5

TABEL 3: OMVANG (IN % VAN HET BESCHIKBAAR INKOMEN) EN KWINTIELVERDELING VAN DE SOCIALE UITGAVEN IN BELGIË, 2007.

Bron: (Cantillon, 2016) p490

In 2007 kwam bijna een derde van de sociale zekerheidsuitgaven (zonder pensioenen mee in rekening te nemen) terecht bij de 20% armste gezinnen.

De uitgaven voor collectieve goederen en diensten daarentegen zijn eerder gelijk verspreid over alle inkomensgroepen. De uitgaven voor kinderopvang zijn ook weinig herverdelend. En hogere inkomensgroepen profiteren meer van de uitgaven voor hoger onderwijs.

In het boek “De staat van de welvaartsstaat” (2016) laat professor Cantillon ook zien dat er een grote spreiding is binnen de sociale uitkeringen. Sommige uitkeringen, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, komen vooral

terecht bij de laagste inkomensgroepen. Anderen volgen een gelijke verdeling over alle groepen. En sommige uitkeringen komen vooral de hogere inkomens ten goede. Dit is het geval voor loopbaanonderbrekingen.

De manier waarop sociale uitgaven aan herverdeling doen, hangt dus af van wie er gebruik maakt van welk type uitkering. Mensen met een korte scholing hebben gemiddeld genomen een hoger risico op werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. Ze zullen dus vaker een beroep doen op werkloosheidsuitkeringen. Op die manier komen uitgaven vooral terecht bij de laagste inkomensgroepen. Het feitelijk gebruik van collectieve goederen en diensten zoals kinderopvang en hoger

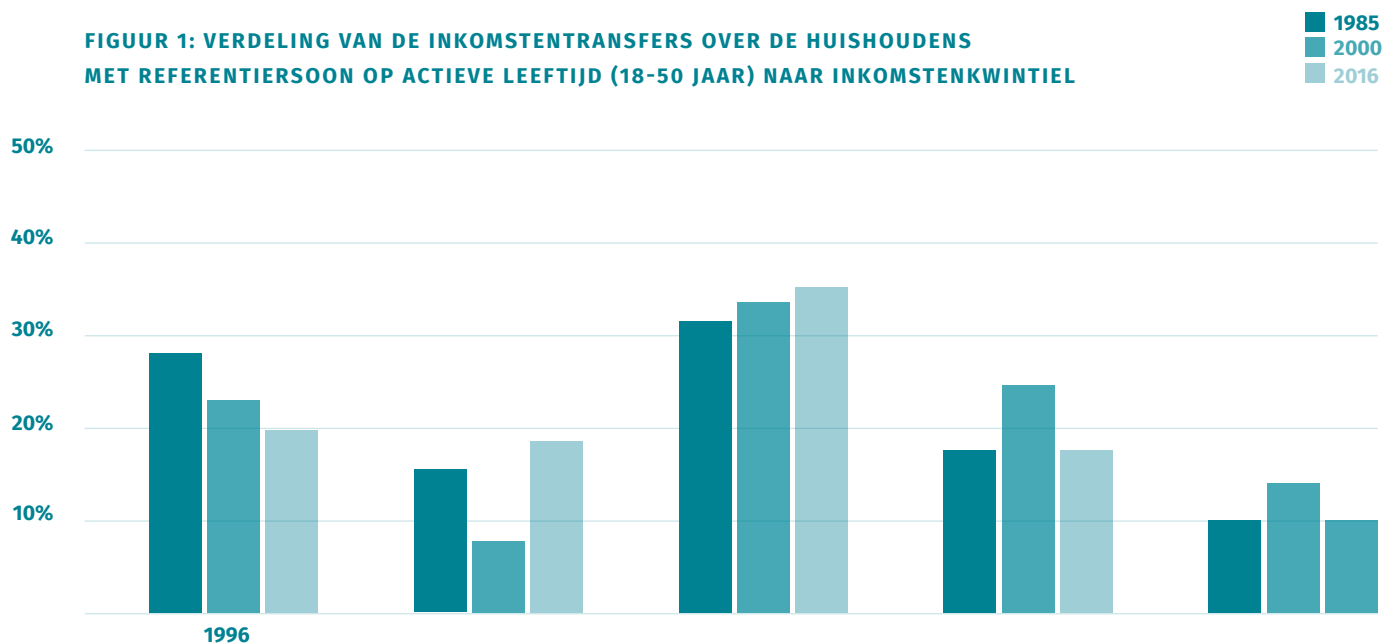
onderwijs ligt dan weer lager bij de lagere inkomensgroepen dan bij de hogere inkomensgroepen. Hierdoor zullen de sociale overheidsuitgaven vooral terecht komen bij deze hogere inkomensgroepen (Cantillon, 2016). Dit staat los van het doel van de maatregel. Het doel van de overheid is niet om meer uitgaven voor hoger onderwijs te doen voor de hogere inkomensgroepen, maar het is wel de realiteit.

De sociale zekerheid is herverdelend, alleen niet herverdelend genoeg om armoede te bestrijden. Meer sociale uitgaven zorgen niet per definitie voor minder armoede. Langs de ene kant wordt sociale bescherming verstrengd en ingeperkt voor werkloze gezinnen en langs de andere kant komen er uitgaven bij voor kinderopvang en loopbaanonderbreking die niet te

recht komen bij de laagste inkomensgroepen.

Deze evolutie zien we ook weerspiegeld in onderstaande grafiek. In 1985 vloeide 28% van de sociale uitgaven voor actieven tussen achttien en vijftig jaar naar de groep met de laagste inkomens, in 2000 was dit 23% en in 2016 zakte dit verder tot 20%. 33% van de inkomenstransfers komen ten goede aan de middengroep. Ook in de meer traditionele herverdelende uitkeringen (werkloosheid, ziekte, invaliditeit en sociale bijstand) zien we het aandeel dat naar de laagste inkomensgroepen gaat, verkleint tegenover de middengroep. Dit komt onder andere door de verdrievoudiging van het budget van loopbaanonderbreking, tijdskrediet en thematische verlopen, nu goed voor zo'n 10% van het RVA budget (Van Lancker, 2019).

FIGUUR 1: VERDELING VAN DE INKOMSTENTRANSFERS OVER DE HUISHOUDENS MET REFERENTIERSOON OP ACTIEVE LEEFTIJD (18-50 JAAR) NAAR INKOMSTENKWINTIEL

Bron: (Van Lancker, 2019) p 137

Vandaag komt een kleiner deel van een grotere pot aan sociale uitgaven ten goede aan mensen die geen inkomen uit arbeid verwerven. Dit zien we ook in de armoedecijfers. Tijdens de periode 1985-2016 bleef het armoederisico voor mensen op actieve leeftijd met een inkomen uit arbeid ongeveer gelijk. Terwijl het armoederisico voor mensen zonder inkomsten uit arbeid steeg van 13% in 1985 naar 36% (Van Lancker, 2019).

“Het herverdelingsmechanisme in de sociale zekerheid slaagt er niet in de meest kwetsbaren in de samenleving, zij die afhankelijk zijn van de sociale zekerheid, te beschermen tegen armoede.”
(Cantillon, De staat van de welvaartsstaat, 2016)

“Hierin ligt de tragiek van de hedendaagse welvaartsstaat: de sociale investeringsstaat zorgde voor meer jobs, ondersteunde de nieuwe economie, de emancipatie van de vrouw en het nieuwe gezin, maar verloor de strijd tegen de armoede en de bestaansonzekerheid bij gezinnen die aan de rand van de arbeidsmarkt staan.” (Cantillon, De staat van de welvaartsstaat, 2016)

6.2. Dualisering in de samenleving

De Belgische welvaartsstaat zorgt voor een grote inkomensgelijkheid. België is een van de meest inkomensgelijke landen.

De armoede is dus vooral verdiept bij groepen die traditioneel al een hoog armoederisico kenden, zijnde, jongeren onder de 25 jaar, personen met een laag onderwijsniveau, personen die werkloos of arbeidsongeschikt zijn, huurders of niet-EU-burgers.

De armoede steeg bij gezinnen met een lage werkdensiteit en bij mensen met een laag onderwijsniveau.

De stabiliteit in de armoedecijfers verdoezelt deze effecten. Door de stijging van de tewerkstelling en het onderwijsniveau was er een algemeen positief effect op armoede, maar dit positief effect werd te niet gedaan door stijgende risico's bij de meest kwetsbare groepen.

Deze verdieping voor risicogroepen wijst op een dualisering binnen de samenleving, met steeds diepere kloven tussen werkloze en werkende gezinnen, tussen mensen met en zonder een diploma en tussen mensen met en zonder migratieachtergrond (Cantillon, 2016).

6.3. Het nieuw sociaal beleid: focus op de eigen verantwoordelijkheid

Sinds de jaren '80 kwam er naast de twee klassieke doelen van de sociale zekerheid: verzekeren en bestaanszekerheid nog een derde doel bij, namelijk sociale investering. Activering en toeleiding naar de arbeidsmarkt is daarbij het belangrijkste beleid. Om meer mensen op de arbeidsmarkt te krijgen is er bij het sociaal investeren ook aandacht voor nieuwe sociale risico's en gelijke kansen in het onderwijs.

Meer mensen naar de arbeidsmarkt krijgen is nodig. Maar er zijn toch een aantal kanttekeningen. Zoals eerder gezegd zorgt dit nieuw doel voor Mattheuseffecten en kan de slinger doorslaan wanneer enkel werken moet beloond worden en mensen die niet werken gestraft worden.

Daarnaast is er ook veel niet-betaalde arbeid die zeer waardevol is voor een samenleving. Het gaat dan onder meer over de zorg voor de eigen kinderen, voor ouders, maar ook vrijwilligerswerk. Tewerkstelling als hoogste goed gaat voorbij aan het maatschappelijk belang van deze taken. De focus op tewerkstelling is ook geen goede benadering voor een maatschappij die inclusief wil zijn. Een maatschappij waar iedereen, zieken, mensen met arbeidshandicap, ouderen , ... een waardevol deel van uitmaken, los van het feit of ze betaalde arbeid kunnen leveren (Cantillon, 2016).

Sociaal investeren moet er in theorie voor zorgen dat mensen voor zichzelf kunnen zorgen. Waar we met solidariteit pleiten voor een samenleving waar

iedereen verantwoordelijk is voor elkaar, gaat het bij sociaal investeren vooral over verantwoordelijk zijn voor jezelf.

Onmiddellijk volgt hierop dat mensen die er niet in slagen aan de vereisten van de samenleving te voldoen, ondanks al de inspanningen vanuit het beleid, hier zelf verantwoordelijk voor zijn.

“Een uitkeringstrekker dreigt almaar minder gezien te worden als een slachtoffer of een legitiem gebruiker van sociale zekerheidsgelden, maar eerder als iemand die misbruik maakt van het systeem.”

(Cantillon, De staat van de welvaartsstaat, 2016)

Soms gaat deze denkwijze zelfs zo ver dat mensen verantwoordelijk gesteld worden voor het bestaan van Mattheuseffecten, voor het niet opnemen van rechten en middelen die ze zouden kunnen opnemen. De context waarin mensen leven wordt hier weggedacht. Een beleid met focus op sociale investering verwacht ook dat de mensen de geboden kansen zullen benutten, ongeacht de persoonlijke situatie. Individuen worden gestimuleerd of gesanctioneerd om de gewenste uitkomst te bekomen. Maar het is duidelijk dat werkzoekenden sanctioneren omdat ze geen job vinden, terwijl er nauwelijks jobs zijn voor kortgeschoolden, zinloos is. Ook bij de creatie van nieuwe jobs profiteren werkarme gezinnen hier maar weinig van (Cantillon, 2016).

Daarnaast zijn er nog heel wat factoren die maken dat “verantwoordelijkheid” opnemen zoals bedoeld in het sociaal investeringsbeleid niet zo vanzelfsprekend is. Onderzoek naar het fenomeen schaarste heeft uitge-
wezen dat het nemen van beslissingen die in de ogen van de middenklasse rationeel zijn niet zo eenvoudig zijn. Schaarste zorgt voor tunnelvisie. Dit kan er voor zorgen dat mensen in armoede niet altijd zien welke mogelijkheden er zijn.

Er is geen een-op-een relatie tussen de inspanningen

6.4. Solidariteit onder controle

Controle heeft altijd bestaan en is ook nodig in systemen van sociale zekerheid. Het vrijbuitersprobleem, mensen die niet bijdragen en toch de voordelen van een systeem plukken, moet bestreden worden. Controle is een middel om het systeem werkbaar te houden, maar mag geen systeem zijn om mensen de toegang tot rechten te belemmeren.

De toenemende voorwaardelijkheid van het aanbod versterkt het risico op non-take-up: ‘Hoe meer voorwaardelijk het grote net van de sociale basisbescherming, hoe meer burgers ook dreigen door het tweede net van de residuele rechten te vallen’ (Van Hootegem & De Boe, 2017).

van een individu en het sociaal gewenste resultaat. Of iemand het verdient om een beroep te doen op de sociale zekerheid mag niet afhangen van de onrealistische opvatting dat iedereen evenveel mogelijkheden heeft om zijn situatie te verbeteren. Het recht op een menswaardig leven is een fundamenteel recht dat geldt voor iedereen.

Een sociaal systeem dat zich dus enkel richt op het investeren in de individuele verantwoordelijkheid zal nooit echt sociaal zijn (Cantillon, 2016).

Sociale fraude is geen groter probleem dan fiscale fraude. Het zijn twee zijden van dezelfde medaille. Het gaat telkens om mensen die niet willen meedoen aan een solidaire samenleving. De ene door meer te nemen dan noodzakelijk is, de andere door minder bij te dragen dan rechtvaardig is.

welzijn = recht
voor
iedereen

welzijn = recht
voor
iedereen

adventisactie welzijnszorg '73

welzijn = recht
voor
iedereen

6.5. Effectiviteit van de bijstand: de laatste bescherming

Controle en activering zijn ook een steeds grotere rol gaan spelen in de bijstandsuitkeringen. Ook hier speelt het wantrouwen tegenover de bijstandstrekker een steeds grotere rol.

Het bestaansminimum (nu leefloon) had bij haar inrichting in 1974 het doel om de kleine groep mensen die geen toegang zou hebben tot de sociale zekerheid toch bestaanszekerheid te bieden. Welzijnszorg was actieve pleitbezorger van dit systeem. Mensen die niet genoeg hadden bijgedragen aan het systeem van sociale zekerheid moesten niet langer genoeg nemen met kruimels en liefdadigheid, maar hadden ook rechten.

De bijstand is gestoeld op de behoeften van mensen, mensen hebben nood aan steun.

Om recht te hebben op bijstand moeten je bestaansmiddelen onder een bepaalde grens liggen. Er wordt dus rekening gehouden met inkomen uit arbeid, uitkeringen, vergoedingen en eventuele eigendommen. (Dit wil niet zeggen dat je eerst je huis moet verkopen, voor je recht hebt op een leefloon, maar wel dat er een waarde toegekend wordt aan je eigendom die wordt meegenomen om te bepalen of je onder de grens van bestaansmiddelen zit.) Sinds 2002 moet je ook werkberaad zijn om een leefloon te kunnen krijgen (POD Maatschappelijke Integratie, 2018).

Leeflonen vallen onder de verantwoordelijkheid van de

OCMW 's. Ze worden voor de ongeveer de helft gefinancierd uit gemeentelijke middelen. De keuze voor deze lokale verankering kwam vanuit het idee dat mensen die geen rechten in de sociale zekerheid hadden een specifieke hulpverlening nodig hadden, waarbij rekening kon gehouden worden met de lokale context (Marchal & De Wilde, 2019).

Wanneer je een leefloon aanvraagt, zal een sociaal onderzoek door een sociaal werker van het OCMW uitgevoerd worden. Het sociaal onderzoek bestaat standaard uit een huisbezoek (onder meer om de gezinssamenstelling vast te stellen), het aantonen van het gebrek aan bestaansmiddelen en de sociaal werker moet beoordelen of de aanvrager werkbereid is. De sociaal werker maakt op basis van de verzamelde informatie een sociaal verslag op, met een voorstel van beslissing. Het is uiteindelijk het bijzonder comité sociale dienst van het OCMW dat beslist of het leefloon al dan niet wordt toegekend.

Onderzoeksters Sarah Marchal en Marjolijn De Wilde (2019) zien echter heel wat knelpunten binnen deze procedure. Knelpunten die er in vele gevallen toe leiden dat mensen hun rechten niet kunnen opnemen. De non-take-up van het leefloon in België wordt geschat tussen de 57% en 73%.

Een eerste knelpunt hangt samen met de lokale verankering. Recht hebben op een leefloon bij het ene OCMW wil niet zeggen dat je bij een verhuis naar een andere gemeente ook nog recht zal hebben op een leefloon. De procedure bestaat uit verschillende handelingen, er is onduidelijkheid over de criteria (Marchal & De Wilde, 2019).

Er zijn ook grote verschillen tussen hoe het sociaal onderzoek wordt aangepakt. De sociale werker moet de werkbereidheid inschatten van de cliënten zonder deze persoon te kennen en zonder dat er een duidelijk definitie beschikbaar is vanuit de wetgever. De procedure maakt van de sociale werker ook al snel een controlerende factor. Dit is jammer gezien het net bij een intensieve begeleiding van groot belang is dat er kan gewerkt worden aan een vertrouwensband tussen sociaal werker en cliënt. Deze administratieve en controlerende lasten voor de sociale werker belemmeren ook de tijd die ze kunnen investeren in de begeleiding van hun cliënten.

Door de grote groei van het aantal leefloongerechtigden is deze procedure niet meer haalbaar en al helemaal niet meer wenselijk. Marchal en De Wilde doen een aantal voorstellen om de bijstand te hervormen. Daarbij is het de bedoeling om de administratieve aanvraag en toekenningsprocedure te vereenvoudigen. Dit kan op macroniveau door de aanvraag voor een aantal specifieke groepen (zoals leefloongerechtigden die verhuizen, of pas erkende vluchtelingen) sterk te vereenvoudigen of te automatiseren. Maar ook de aanvraag voor andere groepen kan rechtvaardiger gemaakt worden door het administratieve proces te scheiden van de eerder controlerende aspecten van de aanvraag. Deze zouden beter hun plaats hebben in de loop van de individuele trajectbegeleiding. Marchal en De Wilde pleiten niet voor een revolutie, wel voor een toegankelijke bijstand waarbij de bijstand echt zijn rol van laatste vangnet kan spelen. (Marchal & De Wilde, 2019)

Gezien de keuze die Welzijnzorg maakt voor het menswaardig leven als niet onderhandelbaar recht vinden wij dat deze voorstellen minstens het voorwerp van debat verdienen te worden.

6.6. Universalisme versus selectiviteit

Als we de Belgische welvaartsstaat performanter willen maken in de strijd tegen armoede moeten we de vraag voor wie de welvaartsstaat bedoeld is terug centraal plaatsen: komt het geld wel terecht waar het het meeste nodig is? De conclusie van Professor Van Lancker is dat de sociale zekerheid selectiever moet worden, dat de uitgaven meer moeten worden gericht naar wie de uitgaven het meeste nodig heeft.

Vaak wordt gezegd dat universalisme nodig is omdat 'een sociale zekerheidsstelsel voor de armen, een arm stelsel wordt.' (Korpi & Palme, 1998). De waarheid is echter genuanceerder. Verschillende systemen behalen verschillende resultaten, maar over het algemeen lijkt dat systemen die een groot sociaal budget hebben en dat ook selectief inzetten meer herverdelend zijn.

(Marx, Salankauskaitė, & Verbist, 2013).

Meestal wordt universalisme naar voor geschoven als noodzakelijk voor het maatschappelijk draagvlak. De bereidheid om bij te dragen aan het systeem zou groter worden als de brede middenklasse baat heeft aan het systeem. Wanneer je als land enkel aan herverdeling gericht op de laagste inkomens doet, verdwijnt het maatschappelijk draagvlak om voor deze groep generuze uitkeringen te voorzien. Het is inderdaad zo dat universele systemen meer publieke steun krijgen dan selectieve systemen. Hiervoor zijn twee redenen. Ten eerste het eigenbelang, mensen dragen bij omdat ze er zelf ook gebruik van maken. Ten tweede hulpvaardigheid, mensen zijn bereid om solidair te zijn met mensen die dat verdienen. In casu voor kinderen, zieken,

mensen met een handicap en gepensioneerden.

Aan de andere kant zijn we dus minder geneigd om solidair te zijn met mensen waarvan men vindt dat ze geen hulp verdienen. Het individuele schuldmodel wordt dan omgezet in het 'voor wat, hoort wat'. Het systeem mag solidair zijn, maar enkel met diegenen die dat verdienen.

In de sociale zekerheid en in de sociale bijstand zit een sterke mate van voorwaardelijkheid ingebakken. En deze voorwaardelijkheid wordt de laatste jaren steeds sterker benadrukt. De laagste inkomens die inkomensbescherming zoeken worden strenger dan ooit gecontroleerd en er wordt van hen een tegenprestatie verwacht. Dit volgt uit het idee van wederkerigheid dat de basis vormt van een universalistisch systeem. We kunnen immers maar een ruime en universele sociale zekerheid hebben als iedereen zijn steentje bijdraagt. Wanneer dit oordeel de bovenhand neemt, wordt de bescherming van de overheid het minst toegankelijk voor die groepen die er het meest nood aan hebben.

Ook het bestaan van Mattheus-effecten zou het draagvlak van een goede sociale bescherming ten goede komen. Echter is er geen enkele reden om aan te nemen dat mensen die voorstander zijn van een sterke universele gezondheidszorg waarvan zij ook gebruik kunnen maken, ook voorstander zijn van hogere bijstandsuitkeringen. Van het ene systeem is immers de kans zeer groot dat ze er gebruik van zullen maken (gezondheidszorg), terwijl voor de andere de kans

maar klein is. Het is niet omdat er goede universele systemen bestaan, dat mensen meer solidair zijn.

(Van Lancker, 2019)

6.6.1. Progressief universalisme

Volgens professor Van Lancker moeten sociale uitkeringen selectiever worden. Ze moeten opnieuw vooral ten goede komen aan de laagste inkomensgroepen. Daarbij moet bijzondere aandacht gegeven worden aan mensen die geen inkomen uit arbeid hebben. Het principe dat naar voorgeschoven wordt is progressief universalisme. Dit wil zeggen dat universalisme als principe niet moet achtergelaten worden. De toegang tot rechten geldt voor elke burger. Maar de overheid moet meer investeren in de behoefte van de gezinnen met de laagste inkomens

(Van Lancker, 2019).

Bij het regionaliseren van de kinderbijslag naar Vlaanderen is geprobeerd om dit principe in te voeren. Ieder kind krijgt in het nieuwe systeem evenveel, gezinnen met een laag inkomen krijgen daarboven nog een toeslag. Als armoedeorganisatie hadden we graag gezien dat het systeem nog duidelijker voor progressief universalisme zou gaan, dus met een lager basisbedrag en meer mogelijkheden tot sociale toeslagen.

Progressief universalisme wil zeggen dat je rekening houdt met het draagvlak voor sociaal beleid. Zonder echter het draagvlak als excuus te gebruiken voor ineffectief beleid.

“De grote vraag is niet langer of de welvaartstaat voor iedereen dan wel voor de armen moet zijn. De vraag van de toekomst is hoe we de middelen doelmatiger kunnen inzetten zodat ze meer ten goede komen aan de laagste inkomensgroepen zonder daarbij de publieke steun voor de welvaartsstaat te compromitteren; het antwoord op die vraag is genuanceerd en hangt af van de aard van de sociale uitgaven, het doel van de uitgaven, en waar in de inkomensverdeling de potentiële rechthebbenden van uitgaven zich bevinden.” *(Van Lancker, 2019)*

Draagvlak voor de sociale zekerheid in Vlaanderen: Voor wat, hoort wat?

Onderzoekers Tijs Laenen, Bart Meuleman, Koen Abts en Marc Swyngedouw stellen zich in hun onderzoeksverslag "De Vlaming over zijn sociale zekerheid: voor wat, hoort wat?" (2016) de vraag hoe Vlamingen staan tegenover de sociale rechten en sociale plichten van verschillende maatschappelijke groepen.

40% van de Vlamingen vindt dat het individu zelf

verantwoordelijk is voor het eigen welzijn. 32% ziet dit eerder als een taak voor de overheid. 27% vindt dat het individu en de overheid evenveel verantwoordelijkheid hebben. De Vlaming is dus verdeeld over wie de verantwoordelijkheid draagt.

Daartegenover toont het onderzoek wel dat er grote steun is voor leefbare pensioenen en betaalbare gezondheidszorg voor iedereen. Dit is bij uitstek een taak voor de overheid. Ook een redelijke levensstandaard voor werklozen voorzien behoort, volgens de bevroegden, tot de verantwoordelijkheid van de overheid, zij het wel in mindere mate dan voor zieken en gepensioneerden. De reden voor dit verschil ligt hem in het feit dat ziekte en ouderdom als onvermijdbare sociale risico's worden gezien. Werkloosheid zorgt voor een grote verdeeldheid omdat de discussie over de oorzaken van werkloosheid niet beklonken zijn. Ligt het aan het individu of aan de maatschappij? 68% van de respondenten is er van overtuigd dat het vaak tot zeer vaak voorkomt dat mensen met een werkloosheidsuitkering zouden kunnen werken als ze dat maar zouden willen. Ondanks het mindere draagvlak voor werkloosheidsuitkeringen zijn er bijna geen respondenten die vinden dat de overheid geen werkloosheidsuitkeringen zou moeten toekennen.

De welvaartsstaat: een sociale hangmat?

Ondanks het feit dat 1 op de 3 respondenten vindt dat de welvaartsstaat te zeer een hangmat is waar

mensen afhankelijk van zijn, zijn dat antwoorden toch ook genuanceerd. 43% van de respondenten zijn het helemaal oneens dat de welvaartsstaat mensen lui en onverantwoordelijk maakt. En 67% vindt de welvaartsstaat toch het beste systeem om het welzijn van iedereen te garanderen. Maar 8,7% is het oneens met deze stelling.

De Vlaming is dus in het algemeen nog steeds pleitbezorger van een degelijke sociale zekerheid waarin de overheid verantwoordelijkheid opneemt voor het welzijn van iedereen. De vraag is echter wel wat eisen we daarvoor in de plaats, aan welke sociale plichten moeten mensen tegemoetkomen.

De meerderheid van de Vlamingen is streng voor werklozen en bijstandsgerechtigden. Ze vinden dat langdurige werklozen gedwongen mogen worden om zich te herscholen en dat ze niet te veeleisend mogen zijn over hun loon wanneer ze een job aangeboden krijgen. Daarnaast vinden mensen wel dat mensen die actief op zoek zijn naar werk hun uitkering niet mogen verliezen.

Er zijn echter grote verschillen in houding tussen mensen. Vooral mensen die zelf al werkloos zijn geweest of van een uitkering hebben moeten leven staan positief tegenover sociale rechten.

(Laenen, Meuleman, Abts, & Swyngedouw, 2016)

MENSEN OMARMEN IS DE WERELD VERANDEREN

Drempels worden verlaagd wanneer mensen het voor elkaar opnemen. Mensen die zich verbonden weten met anderen, vinden makkelijker de weg en de moed om in het onbekende te stappen. In die verbonden netwerken zetten warme mensen vaak net dat éne stapje meer om mogelijk te maken wat anders onmogelijk zou blijven. We kunnen allemaal het verschil maken voor een ander. Dat is precies wat het peter en meter project in Lommel helpt mogelijk maken.

Artem, zijn vrouw Kristina en hun 2 kinderen zijn gevlucht van Armenië naar België en kwamen in Lommel terecht. Zij hadden weinig contacten met hun omgeving en leefden in armoede. Artem bleef niet bij de pakken zitten. De kinderen konden naar school. Artem en Kristina leerden Nederlands. Artem zocht werk. Overal werd hij opzij geschoven.....geen werk te vinden. Ze wilden graag hun kinderen laten dopen.

Wij vonden twee koppels die bereid waren om peter en meter te worden van de kinderen. Later kwamen er nog

twee kinderen bij in het gezin, die elk ook een peter en meter vonden. Ondertussen is Artem aan het werk en heeft hun eigen huis helemaal gerenoveerd. Onlangs vierde het gezin het vormselfeest van hun tweede dochter en het doopsel van de twee jongsten. Ruim vijftig vrienden, burens, peters en meters vierden mee. Dit gezin wordt nu omringd door hartelijke mensen. Het gaat hen goed. Nu zien wij gelukkige, trotse en gastvrije mensen.' Artem en zijn gezin zijn de trigger geweest om te starten met het peter/meter project.

Ondertussen vonden 38 kinderen en 17 ouderen een peter of meter. 56 Vrijwilligers zijn betrokken bij het peter- of meterschap als meter, peter, als logistieke vrijwilliger of zitten in de stuurgroep, dagelijks bestuur of zijn matcher. De meter/peters zeiden 'ja' op de vraag: Wil jij familie worden voor een kind, een jong volwassene of eenzame oudere?

Het peter/meter project in Lommel wordt gesteund als campagneproject

WENTEL
DE **CRISIS**
NIET AF
OP DE
ARMSTEN

deel eerlijk !

adventsactie welzijnszorg '81

7

Onze visie op een betere sociale bescherming

*“Ik geloof in de maakbaarheid van de samenleving:
er is geen reden om ons neer te leggen bij de armoede,
ongelijkheid en onzekerheid die mensen treft.”*

(Vandenbroucke, 2019)

De sociale zekerheid in ons land beschermt nog altijd tegen inkomensverlies bij sociale tegenslag en tegen armoede, maar niet zoveel als we graag zouden willen.

Het belang van de sociale zekerheid wordt graag geminimaliseerd door tegenstanders die pleiten voor minder overheid. De sociale zekerheid wordt dan als een geldverslindende machine voorgesteld. Wat mensen allemaal uit de sociale zekerheid halen, wordt geminimaliseerd.

Solidariteit wordt in vraag gesteld. Nochtans is solidariteit de positieve keuze die we maken voor het welzijn voor iedereen in onze samenleving.

Stappen zetten in de richting van een samenleving zonder armoede vraagt investeringen en hervormingen. Er zijn hervormingen nodig in alle delen van de welvaartstaat, soms door een heroriëntering van de middelen (woonbeleid), soms door extra investeringen (onderwijs). Maar altijd door ambitieuze doelstellingen voorop te stellen die in het belang zijn van niet enkel de grote middenklasse, maar in het bijzonder voor mensen in armoede.

We delen de mening van professor Vandenbroucke wanneer die pleit voor een grondige discussie over de toekomst van de sociale zekerheid. Het onder de loep nemen van wat nu niet voldoende werkt en daar oplossingen voor vinden is efficiënter dan het hele systeem overboord gooien.

7.1. Wat verwachten we van de overheid?

Het recht op een menswaardig leven is de toetssteen voor het beleid en moet gegarandeerd worden.

We verwachten van de overheid dat ze de welvaartstaat positief benadert en verdedigt. Solidariteit is niet iets dat er vanzelf is. Daarom is het belangrijk dat de overheid steeds laat zien wat de welvaartstaat is en doet. Het is het mechanisme bij uitstek dat er voor zorgt dat we als samenleving kunnen functioneren door verantwoordelijkheid voor elkaar op te nemen.

De overheid moet de financiering van de sociale zekerheid garanderen. Een betere sociale bescherming wil zeggen dat eenzijdige besparingen in het sociaal beleid uit den boze zijn. We verwachten eerlijke bijdragen van iedereen. De overheid moet stoppen met het opzetten van systemen die bijdragen aan de sociale zekerheid omzeilen.

De overheid moet de keuze maken om middelen meer in te zetten voor de mensen die het het meest nodig hebben. Binnen het systeem van sociale zekerheid en sociale bescherming is er nood aan het heroriënteren van middelen om de effectiviteit van de armoedebestrijding te verhogen. Want ondanks de hoge sociale overheidsuitgaven daalt de armoede niet. Er zijn te veel Mattheuseffecten. We kiezen voor een progressief universalisme. Dit hoeft geen afbreuk te doen aan het verzekeringsprincipe binnen de sociale zekerheid, maar wanneer het systeem er niet in slaagt de armoede te doen dalen moeten andere beleidskeuzes gemaakt worden. Dat wil zeggen een keuze om meer

middelen in te zetten voor de laagste inkomensgroepen.

Uitkeringen moeten boven de armoedegrens liggen. Uitkeringen zijn de financiële bescherming van mensen tegen armoede. Uiteraard kan en moet ook op andere manier gewerkt worden om het besteedbaar inkomen van mensen in armoede te verhogen (maatregelen in het woonbeleid, arbeidsmarkt, enz.)

De overheid moet onderbescherming bestrijden door duidelijke wetgeving te maken, via automatische recht-entoekenning en door toegankelijke dienstverlening te organiseren. Onderbescherming, rechten die niet kunnen opgenomen worden, is een groot probleem in de strijd tegen armoede. Mensen weten niet waar ze eigenlijk recht op hebben, of mensen weten het wel maar zijn niet in de mogelijkheid om het recht te doen gelden (bv administratieve vaardigheden of geen referentieadres).

De overheid moet de autonomie en onafhankelijkheid van organisaties respecteren. Vrijwilligers en organisaties spelen een actieve rol in een solidaire maatschappij. Door elkaar te ontmoeten en zo elkaars noden te leren kennen, zijn mensen er voor elkaar. Het engagement van individuen en organisaties is geen vrijgeleide voor de overheid om verantwoordelijkheid af te schuiven. Integendeel, door samen solidair te zijn geven we een sterk signaal dat de overheid ervoor moet zorgen dat iedereen zijn recht op een menswaardig leven kan waar maken.

POLITIEKE EISEN

SAMEN SOLIDAIR TEGEN ARMOEDE

1. Verdedig de welvaartsstaat
2. Garandeer de financiering van de sociale zekerheid
3. Meer middelen voor de meest kwetsbaren
4. Uitkeringen boven de armoedegrens
5. Bestrijd onderbescherming
6. Respecteer vrijwilligers & hun organisaties

SAMEN
TEGEN
ARMOEDE

Bibliografie

ABVV Metaal. (sd). *Geschiedenis van de sociale zekerheid*.

Agentschap Integratie en Inburgering. (2019). *Mensen zonder wettig verblijf*. Opgehaald van www.agii.be:

<http://www.agii.be/thema/bijzondere-groepen/mensen-zonder-wettig-verblijf>

Cantillon, B. (2016). *De staat van de welvaartsstaat*. Leuven: Acco.

Cantillon, B., & Van Mechelen, N. (2013). *Armoedebestrijding en sociale zekerheid: barsten in een beleidsparadigma*. Antwerpen: Centrum voor sociaal beleid Herman Deleeck.

Devisch, I. (2017). *Het empathisch teveel. Op naar een werkbare onverschilligheid*. Amsterdam: De bezige bij.

FOD Sociale Zekerheid. (2017, juni). *De sociale zekerheid. Alles wat je altijd wilde weten*. Brussel: Muriel Rabau.

Jans, M. (2014). *Solidariteit in superdiversiteit*. DieGem. Opgehaald van http://www.solidariteitdiversiteit.be/uploads/docs/bib/diegem_d411.pdf

Korpi, W., & Palme, J. (1998). *The paradox of redistribution and strategies of equality: welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries*. *American Sociological Review*, 667-687.

Laenen, T., Meuleman, B., Abts, K., & Swyngedouw, M. (2016). *De Vlaming over zijn sociale zekerheid: voor wat, hoort wat?* Leuven : Centrum voor Sociologisch Onderzoek.

Marchal, S., & De Wilde, M. (2019). *De bijstand: Wat als maatwerk achter de feiten aanholt?* In M. Somers, *Fundamenten: Sociale zekerheid in onzekere tijden*. (pp. 278-301). Minerva.

Marx, I., Salankauskaite, L., & Verbist, G. (2013). *The Paradox of Redistribution Revisited: And That It May Rest in Peace?* Bonn: Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit.

Meuleman, B. (2016). *Grenzeloze sociale bescherming?* De Gids, 5-10.

Oosterlynck, S., & Van Bouchaute, B. (2013, augustus 15). *Een gemeenschap van gedeelde waarden en normen: doodlopende weg naar solidariteit?*

Opgehaald van Solidariteit Diversiteit: http://www.solidariteitdiversiteit.be/uploads/docs/bib/artikel_samentlevingsopbouw_brussel_v2_clean__15_aug_2013_.pdf

Pacolet, J. (2007). *Vergrijzing, gezondheidszorg en ouderenzorg in België*. Brussel: FOD Sociale Zekerheid.

POD Maatschappelijke Integratie. (2018, september). *Wegwijs in het leefloon*. Opgehaald van Maatschappelijke integratie: https://www.mis.be/sites/default/files/documents/wegwijs_in_het_leefloon_1.pdf

Roets, G., Vandekinderen, C., & De Stercke, N. (2018, december 13). *Het mensbeeld achter vermaatschappelijking is fictie*.

Opgehaald van sociaal.net: <https://sociaal.net/achtergrond/het-mensbeeld-achter-vermaatschappelijking-is-fictie/>

Schuermans, N., Oosterlynck, S., Swerts, T., Vandenabeele, J., & Jans, M. (2017). *Solidariteit in superdiversiteit*. AGORA(4), 16-19.

Smet, D. D. (2019, juli 16). *Sociale zekerheid loopt minstens 2,6 miljard mis*. De Standaard.

Somers, M. (2019). *Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden*. In M. Somers, *Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden* (pp. 9-21). Denktank Minerva.

Statbel. (2019, juni 14). *Risico op armoede en sociale uitsluiting*. Opgehaald van statbel.fgov.be: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting#news>

Tirez, A. (2019). *De Belgische overheid geanalyseert sociale zekerheid*. Opgehaald van Economie Blog: <http://www.economieblog.be/wordpress/de-belgische-overheid-geanalyseert-sociale-zekerheid/>

Van Hootegem, H., & De Boe, F. (2017, oktober). *Waarom mensen in armoede hun rechten niet kunnen realiseren*. SAMPOL.

Van Lancker, W. (2019). *De balans tussen selectiviteit en universaliteit in de Belgische welvaartstaat: wie minder heeft, moet meer krijgen*. In M. Somers, *Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden*. (pp. 124-143). Minerva.

Vandenbroucke, F. (2019). *Zekerheid, armoede, vrijheid: richtingwijzers voor de sociale zekerheid die we nodig hebben*. In M. Somers, *Fundamenten: sociale zekerheid in onzekere tijden*. (pp. 86-123). Minerva.

Vandeurzen, J. (2019, december 18). *Vermaatschappelijking is een werkwoord*. Opgehaald van sociaal.net: <https://sociaal.net/opinie/vermaatschappelijking-is-een-werkwoord/>

VBO. (2019, februari 26). *De sociale bijdragen voor het eerste kwartaal 2019*. Opgehaald van www.vbo-feb.be: https://www.vbo-feb.be/actiedomeinen/sociale-zekerheid/socialezekerheidsbijdragen/sociale-bijdragen-eerste-kwartaal-2019_2019-02-26/

Vlaamse overheid. (2019). *Vlaamse sociale bescherming*. Opgehaald van [Vlaanderen.be](http://www.vlaanderen.be): <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-sociale-bescherming>

Vleminckx, K. (2019). *De (r)evolutie van de sociale zekerheid: 1944 tot nu*. In M. Somers, *Fundamenten. Sociale zekerheid in onzekere tijden*. (pp. 22-63). Minerva.

Vranken, J. (1977). *Armoede in de welvaartsstaat: een poging tot historische en structurele plaatsing* (2 delen). Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Vranken, J. (2004). *Algemene inleiding. Jaarboek (13 jaar) kijkt terug op Verslag (10 jaar)*. In J. Vranken, K. De Boyser, & D. Dierickx, *Armoede en sociale uitsluiting: jaarboek 2004* (pp. 25-52). Acco: Leuven/Voorburg.

Dank

Een campagnedossier schrijven over solidariteit was geen eenvoudige klus. Gelukkig kon ik rekenen op de inzichten van heel wat experts. In het bijzonder wil ik professor Oosterlynck van de Universiteit Antwerpen bedanken voor zijn tijd.

Ook de campagnepartners Chiro, kwb, KVLV, OKRA en Welzijnsschakels wil ik bedanken voor hun inzet en engagement.

Dank aan de campagneprojecten voor hun solidariteitsverhalen.

Tot slot dank aan de collega's om mee te denken, na te lezen en geduldig te zijn.

Nationaal secretariaat

Huidevettersstraat 165
1000 Brussel
02 502 55 75
info@welzijnszorg.be

www.welzijnszorg.be

Antwerpen

Rolwagenstraat 73
2018 Antwerpen
03 217 24 90
antwerpen@welzijnszorg.be

Brussel

Huidevettersstersstraat 165
1000 Brussel
02 213 04 73
brussel@welzijnszorg.be

Limburg

Tulpinstraat 75
3500 Hasselt
T 011 24 90 20
hasselt@welzijnszorg.be

Oost-Vlaanderen

Sint-Salvatorstraat 30
9000 Gent
09 269 23 40
gent@welzijnszorg.be

Vlaams-Brabant/Mechelen

Fr. de Merodestraat 18
2800 Mechelen
T 015 29 84 58
mechelen@welzijnszorg.be

West-Vlaanderen

Sint-Jorisstraat 13
8800 Roeselare
051 26 08 08
roeselare@welzijnszorg.be

**SAMEN
TEGEN
ARMOEDE**